

AKTUÁLNÍ OTÁZKY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

SBORNÍK Z IV. CELOSTÁTNÍHO SEMINÁŘE NRP
BRNO, 4. – 5. ŘÍJNA 2003

TRIALOG
PORADENSKÉ CENTRUM

TRIALOG
BRNĚNSKÝ INSTITUT ROZVOJE
OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI

Seminář aktuální otázky NRP se uskutečnil za finanční podpory
Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS) v rámci projektu
„Poradenství, vzdělávání a supervize v náhradní rodinné péči“.

Přednáška PhDr. Ivany Hýblerové-Šimkové se uskutečnila za finanční podpory
Open Society Fund Praha ve spolupráci s občanským sdružením STŘEP Praha.

OBSAH

Úvod	5
Děláme dost proto, abychom dětem nemuseli hledat náhradní rodiče? Anna Šabatová	6
K novele zákona o sociálně právní ochraně dětí Lenka Průšová	?
Profil sociálního pracovníka, sanace rodinného prostředí Věra Bechyňová	10
Posouzení situace dítěte a rodiny při zařazování dítěte do evidence NRP Svatoslava Kalábová, Dana Štěrbová	12
Zkušenosti s profesionální pěstounskou péčí ve Francii, práce s rodiči na udržení kontaktu s dítětem separovaným od rodiny Ivana Šimková – Hyblerová	19
Nové možnosti vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí Hana Halfarová	31
Zkušenosti s adoptí čtyř dětí Jana Ramíková	36
Moje kariéra matky „velké pěstounské rodiny“ Elen Gomolová	41
Návrhy možných změn v systému NRP Jarmila Valoušková	45
Potřebujeme vůbec anonymní porody? Anna Neduchalová	48
Je třeba měnit systém náhradní rodinné péče? Pohled pediatra František Schneiberg	51
Doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče Drahomíra Peřinová	54

Doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče Sophia Dvořáková	56
Doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče Marie Průchová, Hana Jandusová	59
Kontakt biologické a pěstounské rodiny – kasuistika Sylvie Salamonová	63
Podpora a odborné vedení při kontaktu biologické a pěstounské rodiny Eva Rotreklová	65

Úvod

Celostátní seminář k aktuálním otázkám náhradní rodinné péče se stal již počtvrté pracovním setkáním odborníků, pracovníků veřejné správy, zdravotnických a vzdělávacích zařízení i těch, kteří přijali děti do pěstounské nebo adoptivní péče.

Teoretické poznatky, praktické zkušenosti, odlišné pohledy a stanoviska, příklady dobré praxe domácí i zahraniční, podněty pro další úvahy a projekty tvoří tradičně základ to jsou již tradičně východiska organizátorů semináře při sestavování programu.

Tematicky seminář navazoval na předchozí ročník a věnoval se především otázkám kontaktu dětí vyrůstajících v pěstounské rodině s jejich biologickými rodiči a širšími problémy souvisejícími se separací dítěte od jeho přirozeného rodinného prostředí.

V příspěvcích i diskusi se objevily různé názory i pohledy na toto téma, z nichž je zřejmé, že se v posledních letech situace v oblasti náhradní rodinné péče mění a vyžaduje nové formy a metody práce s ohroženou rodinou, rodinou v krizi, separovanými dětmi a samozřejmě i sanaci rodinného prostředí.

*PhDr. Eva Rotreklová
ředitelka centra
Brno, listopad 2004*

*Sborník zahrnuje příspěvky, které byly odevzdány
do uzávěrky a nejsou redakčně upravovány.*

*Seminář získal akreditaci Ministerstva vnitra ČR,
číslo akreditace vzdělávacího programu: AK 1./PV-524/2004.*

Děláme dost proto, abychom dětem nemuseli hledat náhradní rodiče?

Mgr. Anna Šabatová, zástupkyně veřejného ochránce práv

Vážené paní, vážení pánové, milí kolegové,

svůj příspěvek jsem pojmenovala možná trochu provokativně. Nechci přitom provokovat, ale veškerá moje zkušenost mě vede stále více k přesvědčení, že systém sociálně právní ochrany dětí, včetně náhradní rodinné péče v České republice má několik koncepčních nedostatků, které brzdí jeho rozvoj. Proč máme stále tolik dětí v ústavech, když dnes panuje už téměř všeobecná shoda v tom, že dlouhodobý pobyt dětí v ústavech je nevhodný?

Problém první

Chybí prevence, respektive chybí preventivní služby pro rodiny, v nichž vyrůstají ohrožené děti. Služby rozmanité, tak aby byly každému šité na míru. Někde chybí zaměstnaní nebo bydlení, jindy dostatek životních, sociálních a rodičovských dovedností. Většinou se sčítá těchto sociálních obtíží více a rodina, která žije zpravidla dlouhodobě pod jejich tlakem, se může zdát sociálním pracovníkům nedůvěryhodná.

Na tomto místě chci říci, že dnes se už velmi málo kdy setkávám s tím, že by bylo dítě nebo děti odňaty téměř bezdůvodně, většinou jde skutečně o ohrožené děti. Ale takové řešení by mělo vždy nastoupit až po vyčerpání všech možností působit v rodině na odstranění nebo alespoň zmírnění nezdravých rizikových prvků. Služby pro rodiny však existují jen v několika málo místech republiky, a tak veškerá práce s rodinou zůstává na sociálních pracovnících oddělení sociálně právní ochrany, které jsou většinou přetížené. Že je taková pomoc mnohdy zcela nedostatečná a někdy zcela chybějící, je nasnadě. Nedávno jsem šetřila důvodnost podání návrhu na předběžné opatření v jedné obci třetího stupně, která má okolo 50 tisíc obyvatel. V rozhovoru se sociálními pracovníci jsem se dozvěděla, že agendě sociálně-právní ochrany se tam věnují dvě pracovnice a mají asi 1000 živých spisů. Chybí-li téměř všude služby doprovázení rodin v obtížných životních situacích, nelze se ani příliš divit, že se pracovníkům sociálně-právní ochrany jeví často jako nevyhnutelné navrhnout předběžné opatření nebo ústavní výchovu. Většinou takové řešení odkládají dlouho, protože jsou si vědomy jeho rizik – mnohdy nemožnosti návratu dítěte do původní rodiny. Často k tomuto řešení nakonec dochází, protože se situace v rodině bez individuální intenzivní sociální práce nezlepší.

Problém druhý

V případech, kdy je nařízeno předběžné opatření nebo ústavní výchova, se zpravidla považuje problém za vyřešený. Opakovaně se setkávám s tím, že tímto rozhodnutím práce s rodinou končí, že se již nevysvětlí, že může jít o přechodné řešení do doby, než se upraví rodinná nebo sociální situace. Nemusí jít o definitivní řešení. Setkala jsem se opakovaně s rodinami, jež chtěly návrat svých dětí, ale nikdo neměl čas nebo nepovažoval za důležité jim nabídnout pomoc a ony ani netušily, že takovou pomoc v zájmu svých dětí mohou žádat. Naopak setkala jsem se bohužel s tím, že takovým rodinám házeli příslušní pracovníci klacky pod nohy.

Problém třetí

Neexistuje shoda v tom, co je v nejlepším zájmu dítěte. Tuším, že v této otázce budu, na rozdíl od obou předchozích témat, která jsem zmínila, s mnohými pracovníky terénu ve sporu. Přesto, a snad právě proto, chci tomuto tématu věnovat pozornost a přimět nejen toto fórum k diskusi. Dnes se mnozí pracovníci působící v systému sociálně-právní ochrany domnívají, že největším problémem NRP je nedostatečná legislativa, že nemáme dostatečně pružné zákony, které by umožňovaly pokud možno rychle vyslovení tzv. nezájmu a následně umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Případně, že je nedostatek vhodných pěstounů. Často se pak setkávám s tím, že pracovníci v dobré víře usilují o to, aby se děti dostaly do náhradní rodiny co nejdříve, a byli by rádi, kdyby soud vyslovil co nejrychleji tzv. nezájem a dítě nemuselo být v ústavu. Nejlépe pokud je dítě ještě malé, aby se dostalo do osvojení. Pokud se rodiče příliš často nehlásí, je to vlastně dobře, aspoň bude dítě brzy v rodině. Nejednou jsem se setkala s tím, že jsou pracovníci rádi, když rodiče dítě nenavštěvují dost často, a také s tím, že jsou děti úmyslně umisťovány daleko, aby se kontakty spíše zpřetrhaly než posílily. Dobrá perspektiva dítěte je spatřována v tom, že dítě bude co nejrychleji umístěno do náhradní rodiny a zájem rodičů je v některých případech vnímán jako negativní, mařící šance dítěte na včasné umístění do náhradní rodinné péče. Jde o pohled, který nejlepší zájem dítěte spatřuje v tom, aby nalezlo definitivní vhodné prostředí, které uspokojí jeho potřeby, a byl tak nahrazen deficit, který jeho původní rodina vykazovala. Původní biologická rodina je nahlížena (vcelku správně) jako příčina deprivace potřeb dítěte, kterou je třeba odstranit. Odstranění této příčiny spočívá v eliminaci vlivu rodiny na život dítěte. Přesvědčení některých pracovníků dětských domovů a pracovníků OSPOD, že právě takový postup je v nejlepším zájmu dítěte, vede v některých případech až k manipulacím s dokumentací či k nepravdivému poskytování informací rodičům.

Setkala jsem se například s tím, že pracovnice OSPOD usilovaly o přeložení dvou malých sestríček co nejdál od bydliště otce, aby dokázal, že o ně má skutečný zájem.

Zaznamenala jsem dokonce i vyjádření psychologky kojeneckého ústavu u soudu, že nejlepší by bylo, kdyby byli rodiče co nejrychleji zbaveni rodičovské zodpovědnos-

ti, aby mohlo jít dítě do adopce, přitom tito rodiče více než rok usilovali o to, aby dítě mohli převzít do své péče a pravidelně ho v kojeneckém ústavu navštěvovali.

Jako příklad jevu, o němž mluvím, budu citovat zprávu jednoho zařízení pro děti do tří let pro OSPOD. Zprávu podepsal ředitel a lékař. „Po seznámení se znaleckým posudkem na rodiče napsaným znalcem z oboru psychiatrie a psychologie doporučuji přechod dítěte do náhradní rodinné péče po eventuálním návrhu na zbavení rodičovských práv vlastních rodičů k dítěti“. Cituji z *téže* zprávy: „Rodiče dítě navštěvují v ústavu každý den, dítě se na ně těší, návštěvy na ně mají pozitivní vliv.“ Když jsem překvapeně položila řediteli písemně dotaz, proč navrhuje zbavení rodičovské zodpovědnosti, odpovídl následovně. „Vážena paní zástupkyně Šabatová, odpovídám na Váš dopis ze dne... ve věci nezletilého A. B., nar.... Ošetřujícího lékaře MUDr. K. vedl k vyjádření, v němž doporučuje příslušnému OSPOD přechod dítěte do náhradní rodinné péče, v. s. pěstounské, po eventuálním. návrhu na zbavení rodičovských práv, výhradně zájem o řešení sociální situace nezletilého. K závěru tedy dospěl pediatr, který není právně vzdělán a který se snaží o to, aby každé dítě co nejrychleji opustilo ústavní péči. Ze zkušenosti ví, jak obtížné je získat kvalitní pěstouny pro dítě se zátěží rodičů typu manželů B. „Pro vysvětlení dodávám, že rodiče nezletilého byli oba psychiatrickými pacienty, kteří se v obdobích ataky své choroby nebyli o své dítě schopni postarat. Jinak však o syna projevovali enormní zájem, syn byl na ně fixován, velmi často jej navštěvovali, jejich návštěvy byly dokonce hodnoceny i samotným ústavem jako pro dítě obohacující. Cituji ze zprávy ošetřujícího lékaře o témže dítěti. To, že vyjádření bylo písemné, svědčí o tom, že dotýcným, kteří je podepsali, vůbec nepřišlo na mysl, že by něco nebylo v pořádku. Můj pozdější rozhovor s ředitelem to potvrdil.

A právě tyto a podobné případy mne vedou k přesvědčení, že neexistuje obecná shoda v tom, co je v nejlepším zájmu dítěte. Shodneme se jistě v tom, že je žádoucí odstranit příčinu deprivace jeho potřeb, kterou trpí ve své rodině, ale na dalším postupu už shoda není. Já jsem hluboce přesvědčena o tom, že správná cesta není v tom, že tuto původní rodinu eliminuji z jakéhokoliv působení na dítě. Snaha o naplnění zájmu dítěte by měla dle mého názoru mnohem více akcentovat odstranění příčin ohrožení dítěte přímo v jeho rodině, a měla by respektovat vztah dítěte k rodičům, a to i tehdy, když dítě vyrůstá v náhradní rodině.

Zásadní koncepční vadu v našem systému NRP spatřuji ve stále přetrvávajícím podceňování významu biologických rodičů a původní rodiny, což vede často k jejich vytěšňování a k upínání se na to, že pro nezáměr bude moci dítě být umístěno do náhradní rodiny. S biologickými rodiči se nadále už příliš nepočítá, někdy vůbec ne. Setkala jsem se s tím, že dítě bylo narychlo umístěno do pěstounské rodiny, když se jeho biologické matce, která byla jako velmi mladá zbavena rodičovské zodpovědnosti, podařilo upravit si poměry a s novým partnerem usilovali o to, aby mohli chlapečka převzít do péče. OSPOD, místo aby je podpořil v jejich úsilí, podával nejvyššímu státnímu zastupitelství návrhy na popření otcovství (partner totiž mezi

tím uznal otcovství k dítěti), a když jim pěstouni odmítali kontakt s chlapcem, neučinil nic, aby matce a jejímu novému partnerovi pomohl. Nebyl ochoten ani k tomu, aby pěstouny upozornil na to, že dítě má právo se stýkat se svými rodiči. Trvalo více než dva roky, než soud rozhodl, že matce bude navrácena rodičovská zodpovědnost a dítě jim bude svěřeno do péče.

Tyto zkušenosti mě vedou k následujícímu závěru. Je chybné vidět řešení problému dítěte v tom, že ho vyjmete z jeho byť nevyhovujícího prostředí, a pokud možno zpřetrháme nebo oslabíme vazby k biologickým rodičům.

Jsem přesvědčena, že biologičtí rodiče jsou pro dítě nezastupitelnou hodnotou, i tehdy, když je nemohou vychovávat a když je vychovávají pěstouni, a že dobrý vztah k nim jim pomáhá utvářet vlastní identitu.

Pokud budeme považovat udržení kontaktu dítěte s biologickým rodičem za přínosné i pro dítě v pěstounské péči, není třeba vidět nejlepší blaho dítěte v tom, že rodiče budou zbaveni rodičovské zodpovědnosti a nic pak právně nebrání tomu, aby děti, které rodiče aktuálně nemohou vychovávat, byly velmi rychle umístěny do náhradní rodiny. Orientace mnoha pracovníků v systému NRP na vyslovení nezájmu a eliminování rodičů jakožto podmínky k umístění dítěte do rodiny, je chybné, a dítě poškozuje hned dvakrát. Jednak tím, že prodlužuje jeho setrvávání v ústavu, a jednak tím, a to je ještě důležitější, že často zpřetrhá vztahy mezi biologickými rodiči a dítětem.

Chci zdůraznit, že chybu nevidím v pěstounech jako lidech, ale v koncepci, která ve skutečnosti s rodiči po umístění dítěte do pěstounské péče příliš nepočítá, a proto je dosud jen sporadicky v přípravách budoucích pěstounů pamatováno na toto klíčové téma. I když český právní řád výrazně rozlišuje mezi osvojením a pěstounskou péčí, realita je jiná. Součástí standardů přípravy budoucích pěstounů by mělo být téma významu kontaktů s biologickými rodiči. Budoucí pěstoun by se měl vnitřně ztotožnit s myšlenkou, že s biologickým rodičem nesusoupeří, ale pomáhá mu, a tím pomáhá dítěti. Měl by být také připraven na to, že v některých případech se po přechodné době bude dítě moci vrátit do své původní rodiny. K tomuto nelehkému úkolu by měl mít trvalou profesionální pomoc v podobě supervize, a tam, kde se to ukáže nutné, ještě pomoc speciálně školeného sociálního pracovníka, který zprostředkuje setkávání dítěte s rodiči. Za tuto náročnou službu dětem, ale i celé společnosti by měli být pěstouni náležitě finančně ohodnoceni.

Uvědomuji si, že tyto názory nesdílí všichni odborníci. Jsem však přesvědčena, že změna v koncepci sociálně-právní ochrany směrem k práci s rodinou dítěte, je především v jeho zájmu.

Profil sociálního pracovníka, sanace rodinného prostředí

Věra Bechyňová, DiS., STŘEP Praha

STŘEP, o. s. – České centrum pro sanaci rodiny, zřizuje Střediska pomoci dětem a rodinám, která realizují přímou práci s klientskými rodinami. Jedná se o sociální službu v rámci sociálně-právní ochrany, jejímž cílem je zmírnění míry zanedbávání péče o dítě v rodině a odstranění nebo eliminaci dalších důvodů, které vedou k jeho odebrání do dětského domova. Poskytovat tyto služby je možné i rodinám, jejichž dítě již v dětském domově je.

Jedná se o práci náročnou nejen na odborné znalosti poradenských pracovníků středisek. Neméně důležité jsou jejich profesionální dovednosti a osobnost. Proto o. s. STŘEP vypracovalo vlastní standardy dobré praxe, které obsahují profil sociálního pracovníka i systém dalšího posilování jeho znalostí a dovedností.

Pracovní tým Středisek pomoci dětem a rodinám (Praha, Kladno, Beroun) je složen ze sociálních pracovníků a sociálních pedagogů (kombinace uvedených profesí je ověřena zkušeností od roku 1997). Odborní poradenští pracovníci musí splňovat níže uvedené kvalifikační předpoklady:

- min. vyšší odborné vzdělání v oboru sociální práce, sociální pedagogika, vyjímecně v jiném příbuzném oboru,
- v případě SŠ sociálního nebo pedagogického směru je podmínkou min. 5 let práce v oboru a do 1 roka po nástupu do střediska vstoupit do odborného kursu,
- odborné kursy v min. rozsahu 100 výcvikových hodin (např. systemický přístup, kurs rodinné terapie, Podpora rodiny–kurs o. s. STŘEP),
- min. 1 rok odborné praxe,
- bezúhonnost,
- schopnost práce v týmu, povinnost supervize, ochota k dalšímu zvyšování kvalifikace.

Zaškolování nových pracovníků probíhá v průběhu zkušební doby dle následujícího postupu:

- Každý pracovník je povinen absolvovat úvodní dvouměsíční stáž ihned po nástupu do střediska.
- Koordinátor projektu, do něhož je pracovník zařazen, je jeho školitelem.
- V rámci odborné stáže je pracovník seznámen: s vedením spisů, zpracováním statistických dat o klientech, vedením rozhovoru s klienty, předáváním informací o klientech, vedením multidisciplinární spolupráce s ostatními pracovišti, se supervizí, s pravidelným chodem pracoviště, technicko–organizačními záležitostmi na pracovišti a při výkonu práce.
- Ředitelka zajistí nácvik nejdůležitějších komunikačních dovedností min. v rozsahu 15 hodin.

Profesní rozvoj pracovníků a pracovních týmů

Každý odborný poradenský pracovník sdružení má svůj vlastní plán osobního rozvoje, který je v ročních intervalech pravidelně vyhodnocován ředitelkou a konkrétním pracovníkem.

Každý odborný poradenský pracovník sdružení má možnost se účastnit:

- Vzdělávacích dlouhodobých výcvikových kursů pořádaných přímo sdružením (podmínky: bezplatně, v rámci běžné pracovní doby).
- Krátkodobých odborných seminářů pořádaných přímo sdružením (podmínky: bezplatně, v rámci běžné pracovní doby).
- Vzdělávacích dlouhodobých výcvikových kursů pořádaných jinými vzdělávacími institucemi (podmínky: 1 kurs/rok, v souvislosti s možností uplatnění v praxi sdružení, po předchozí dohodě s ředitelkou, kurs si hradí účastník sám, na kurs je uvolňován a je placen, jako kdyby byl v zaměstnání, za těchto podmínek je pracovník povinen kurs dokončit s výjimkou závažných překážek, což řeší dohody o vzdělávání jako příloha k pracovní smlouvě – v opačném případě je pracovník povinen vrátit sdružení proplacenou částku mzdy).
- Na základě žádosti pracovníka a dle dohody s ředitelkou umožňuje sdružení další vzdělávání pracovníků na vyšších odborných a/nebo vysokých školách (zaměření viz. bod profil pracovníka) (podmínky: náklady na studium si hradí účastník sám, studijní volno si vybírá na základě svých pracovních výsledků po dohodě s ředitelkou, v případě, že mu je studijní volno poskytováno, je povinen studium ukončit s výjimkou závažných překážek – v opačném případě je pracovník povinen vrátit sdružení proplacenou částku mzdy).

Základní podmínkou pro práci s rodinou je víra pracovníka, že sanace rodiny má smysl a že je klient změny schopen. Pak je teprve schopen pracovat s klientovou motivací a podporovat jeho lidskou důstojnost:

- přiměřená tolerance, trpělivost, neinklinovat k předčasným závěrům, nevinit, nesoudit, nepřesvědčovat a nehádat se s ním,
- umět pracovat se stresem – to jak se chovají klienti, nedělají naschvál, ale protože jsou takoví nebo v takové situaci,
- poloplnost X prázdnota.

Posouzení situace dítěte a rodiny při zařazování dítěte do evidence NRP

PhDr. Svatoslava Kalábová, Krajský úřad Olomouckého kraje
PhDr., Dana Štěrbová, PhD., FTK UP Olomouc

Sdělení:

„Posouzení situace dítěte a rodiny při zařazování do systému NRP“

Abstrakt:

Příspěvek se zabývá aspekty vhodného rodinného prostředí pro umístění dítěte do současných forem náhradní rodinné péče. Vychází z praktických zkušeností psychologického posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči na pracovišti sociálně-právní ochrany dětí Olomouckého kraje. Konkretizuje psychické potřeby jak dětí, tak dospělých (biologická rodina, náhradní rodina, případně ústavní zařízení) z hlediska optimálního vývoje osobnosti dítěte a systému, do kterého vystupuje.

Získané poznatky budou dokumentovány kazuisticky.

Kazuistika:

Manželé ve věku střední dospělosti, muž 45 let, vyučený, matka 35 let, vyučená. Oba jsou zaměstnání. Manželství trvá 11 let, u obou jde o manželství první. V roce 1999 se stali žadateli o osvojení. Jejich představa o budoucím dítěti byla celkem vyjasněná (dítě batolecího věku, ženského pohlaví, může být i smíšeného původu, ale světlé pleti). Motivem pro přijetí dítěte byla zejména jejich bezdětnost. Po psychologickém posouzení osobnosti manželů se nejeví kontraindikace pro zařazení do evidence žadatelů o osvojení. Na podzim 2000 je pro rodiče vybrána holčička ve věku 2 let 3 měsíců. Rodiče rozhodnutím pověřeného úřadu dostávají dítě do péče, dávají jí jiné jméno. Při jejím přijetí jsou též informováni o mladším sourozenci dívky, který je též v kojeneckém ústavu. Matka odchází na mateřskou dovolenou. Rodina je v péči sociální pracovnice. Ve věku 3 let nastupuje dítě do mateřské školy a po dalším půl roce se rodiče rozhodují k přijetí dalšího dítěte do rodiny. Poradním sborem byli doporučeni jako vhodná rodina pro přijetí chlapce – bratra dcery, kterou mají v osvojení. Avšak již po 3 dnech chlapce vrátili do kojeneckého ústavu s tím, že se špatně adaptoval a že si jejich dcera na něho nemohla zvyknout. Jako další důvod uváděli, že si informace, které o dítěti prostudovali, nedokázali dobře vysvětlit. Byli akceptovány důvody, vztahující se k zdravotnímu stavu dítěte, které by vyžadovalo zvýšenou péči a zároveň bylo doporučeno, že s rodinou se dále bude pracovat. V průběhu poradenského vedení rodiny se ukazuje jako dominantní motiv k přijetí

dalšího dítěte potřeba, „aby měla jejich dcera sourozence, protože jí chybí, ve školce si hezky hraje s dětmi, nejraději se staršími asi 5 letými holčičkami.“ V rámci dalších konzultací manželé postupně zpřesňují své představy o dítěti – muž by raději starší dítě, chlapce – „nechtěl by už tolik piplán jako s dcerou“, žena hodně setrvává u dítěte mladšího, tak ve věku 3 let. Postupně se shodují v průběhu času na dítěti batolecího–předškolního věku. Hlavní požadavek je, aby bylo dítě zdravé, světlé pleti, stejně jako u prvního dítěte nevylučují původ rómského etnika. Rodiče si zcela jasně neuvědomují vývojové potřeby a rozdíly chování dítěte tohoto věku. Vnímají pohovory k tomuto tématu jako zatěžující. S odstupem dvou let byli vybráni jako vhodní žadatelé pro děvče rómského etnika, světlé pleti, ve věku 4 roky 6 měsíců, bez závažných zdravotních rizik s prognózou přiměřeného psychického vývoje. Tím byli z našeho pohledu plně akceptovány jejich představy o přijetí dalšího dítěte. Rodina však toto dítě opět po třech dnech vrací do ústavního zařízení s udáním důvodů, že si jejich dcera na dítě nemůžeme zvyknout, utíká k babičce. Rodina je následně pozvána k psychologickému posouzení dítěte, jež mají v péči, za účasti dětského psychologa. Vyšetřením je zjištěno, že dívka se vyvíjí v rámci svého věku, je silně fixována na osobu matky s projevy manipulativního chování. V rodině zaujímá dominantní roli, jsou plněna všechna její přání. Výchovný přístup je liberální a hyperprotektivní, chybí důslednost a jasnost „limitujících“ sdělení vůči dceři. Rodiče vnímali jednoznačné pochybení na straně výběru dítěte, opětovně udává jako důvod vrácení nejasnost prognózy zdravotního stavu. Proběhly následné konzultace i za přítomnosti dětského psychologa zaměřené k potřebám jejich dcery, k potřebám a chování dítěte, které se náhle ocitá v jiném prostředí, než na které je doposud zvyklé. Byly diskutovány možné přístupy, modely a návrhy řešení v situaci zátěže. Rodina se v konzultacích a vedení jeví spíše rigidně, setrvává na vhodnosti svých dosavadních výchovných přístupů. V současné době trvá na výběru dalšího dítěte do rodiny.

Přijetí dalšího dítěte do této rodiny vzhledem k tomu, že v současné době rodiče plně uspokojují potřeby osvojeného dítěte se jeví problematické. Holčičku vychovávají v jedináčkovské pozici a prakticky pouze verbálně rozšiřují rodinu o další dítě. Ze strany psychologů je obava, že každé další dítě budou vnímat méně uspokojivě než osvojenou dceru. Tím je pro budoucí další dítě budována nevýhodná pozice, předpokládáme i nerovné postavení v sourozenecké skupině. V současné době považujeme uvedenou tříčlennou rodinu za plně funkční. Svěření dalšího dítěte do rodiny by mohlo vyvolat krizi současného rodinného systému. Z těchto důvodů uvažujeme o vyřazení manželů z evidence žadatelů o svěření dítěte do osvojení.

Na základě výše uvedené kazuistiky bychom rády dokumentovaly práci s žadateli o různé formy náhradní rodinné péče (NRP), se zaměřením na všechny aspekty systému, který je tvořen žadateli, jejich vlastními dětmi, dětmi již přijatými do jejich péče a budoucím dítětem, o němž uvažují. Do těchto systémů vstupuje orgán

péče sociálně právní ochrany dětí a řada jiných faktorů. Jedním z nich jsou aspekty vhodného rodinného prostředí.

Pro umístění dítěte do NRP bez ohledu na její formu, tj. adopci, pěstounskou péči či poručenství je nezbytné kvalitní psychologické posouzení. To je významnou součástí závěrečného rozhodnutí a doporučení či nedoporučení budoucích pěstounů nebo osvojitelů jako vhodných náhradních rodičů. Toto doporučení je limitováno mnoha faktory, na které může pohlížet jinak odborník, jinak rodina, jinak úředník. Chceme tím zdůraznit, že se setkáváme s liniemi správního řádu, odborné péče ve smyslu odborného posouzení, ale zejména se setkáváme s linií rodiny, kterou vnímáme z pohledu vhodné budoucí rodiny pro dítě bez domova. Jaké faktory by tato rodina měla splňovat? Sobotková I. (2003) uvádí devět kritérií optimálního fungování pěstounských rodin. 1. Vysoká koheze (která není na úkor respektování individuální autonomie členů rodiny a tolerování individuálních rozdílů). 2. Radostnost – vyvěrající z pravé vzájemnosti, ze zdravé pospolitosti; preferování tělesné blízkosti druhých. 3. Efektivní komunikace v rodině a dobrý kontakt s širším sociálním okolím. 4. Náhled manželů na situaci v rodině, schopnost reflexe. 5. Vitalita v časovém rozměru: schopnost žít plně v přítomnosti, akceptování minulosti a směřování do budoucnosti. 6. Manželská spokojenost; partnerský soulad. 7. Schopnost spolupracovat; koordinace úkolů mezi členy rodiny. 8. Schopnost uvolnit se, odpočívat a hrát si s druhými. 9. Pocit životního obohacení z rodinného života. V souladu s názorem Sobotkové (2003) se domníváme, že tato kritéria je vhodné mít na zřeteli nejen v rámci diagnostiky rodiny, ale zejména v poradenském systému vedení.

Chceme-li mluvit o vhodné rodině, máme na mysli rodinu funkční zhruba v podobě, jak je zmiňována ve výzkumných a praxích ověřených pracích. Matoušek O. (1997) uvádí kvalitativní popis vztahů mezi rodiči a dětmi v rámci rodinné interakce (cituje Riskin, J., Faunce, E. E.: Family interaction scales...)

- Oba rodiče vnímají děti podobně a mají vůči dětem podobná očekávání.
- Děti nemusí nutně rebelovat, aby v rodině dosáhly autonomie.
- Rodiče povzbuzují děti k řešení problémů, a to i v případech, kdy s řešením dítěte nesouhlasí.
- Rodiče se mohou zcela přiměřeně starat o děti, i když nemají šťastné manželství. (pozn. aut. – V případě posuzování manželů, žádajících o svěření dítěte do náhradní rodinné péče je tento bod diskutabilní).
- Rodiče mají v rodině jednoznačně vedoucí roli a hranice mezi generacemi je zcela jasná.
- Rodiče určují dětem zcela zřetelně hranice dovoleného chování.
- Pokud se rodiče v názorech na děti liší, nediskutují o tom před dětmi a děti do tohoto sporu nevtahují.
- Děti mohou rodičům vzdorovat, rodiče však hlídají meze tohoto vzdorování.

- Rodiče děti přiměřeně oceňují za úspěchy.
- Rodiče vyjadřují ambivalentní postoj k postupující nezávislosti svých dětí.

Zabýváme se otázkou, z jakého pohledu je vnímáno přijetí dítěte do současného rodinného systému a jaké vývojové vlivy na rodinu působí. Rodinný životní cyklus souvisí s vývojovým pohledem na rodinu, při němž se zohledňují nejčastěji vývojové vlivy dle Baltese (1986):

- normativní vývojové vlivy, očekávané, pravidelné (narození dítěte, vstup do školy, odchod dospělého do zaměstnání),
- non-normativní vývojové vlivy, tj. životní události neočekávané, nepředpokládané (narození postiženého dítěte, rozchod či rozvod partnerů, úraz člena rodiny apod.),
- širší společensko-kulturní a historické vlivy společně lidem určité generace (změna politického režimu, rozvoj informačních technologií, vliv etnických prvků.).

Typy vlivů působí ve vzájemné interakci na vývoj jedince i celé rodiny. Na základě našich zkušeností se jednotliví členové rodinného systému ve svém vnímání a nahlížení na tento fakt mohou rozcházet. Vezmeme-li v úvahu rodinu, která očekává příchod dítěte do optimálně fungujícího prostředí, pak jde o událost, kterou bychom označili za normativní (?) – dovolíme si ji srovnat s narozením dítěte. Setkáváme se s rodinami, kde je fakt přijetí dalšího člena non-normativní událostí a s tím související zvládnutí následného stresu. Proto pro minimalizaci možných budoucích rizik fungování manželského páru nebo rodiny věnujeme pozornost zvládnutí zátěže, krize a následně i copingovým mechanismům, jak je zmiňuje Štěrbová (2002).

Přijetí dítěte může vyvolat rodinný stres. Rodinný stres se může vztahovat k rodinným reakcím na takové události, které v mnoha případech ovlivňují projevy emocionálního stavu rodinných členů; interpersonální konflikt nebo finanční těžkosti (Simmons et al., 1973 In: McCubbin, 1980).

V případě, že rodinu zasáhne non normativní životní událost, uvádí např. McCubbin a Olson (1980), pak se mohou některé rodiny stát zranitelnější vůči stresující události nebo vykazují nedostatek regenerativní síly k zvládnutí krize. Rodina, která již bojuje s jinými životními změnami jako třeba vývojovými přechody a souvisejícími změnami rolí, může postrádat expresivní a instrumentální zdroje, zvládat těžkosti při dalších změnách. Dochází k „nahromadění“ životních krizových událostí.

Dle Plaňavy (2000) je vývojová krize rodiny nebo manželství chápána jako situace narušeného vnějšího nebo vnitřního přizpůsobení systému, kdy dosud osvědčené adaptační mechanismy, způsoby chování, struktura i zaměřenost uvažovaného systému přestávají vyhovovat, brzdí či zabraňují plnit jeho funkce a členům rodiny znesnadňují další vývoj či brání rozvoji v dané etapě jejich individuálního vývoje

a tudíž jsou potřebné zásadní změny. V tomto pojetí je tedy krize nejen něčím negativním, nýbrž i nadějí. Jde o odkaz na E. H. Eriksona (1968), kde v rámci individuálně–psychologického, biologického a sociálního kontextu vývoje je krize chápána jako určitý bod obratu. Při diagnostice rodiny jako systému se snažíme posoudit, zda se rozhodnutím o přijetí budoucího dítěte rodina dostává do zátěže či krize, jíž by mohla mít problém zvládat, nebo naopak zda toto přijetí

Uvažujeme-li tedy o krizi, můžeme ji vnímat buď v dimenzi jednotlivce, jak ji vnímá a přizpůsobuje se krizové situaci jednotlivý člen rodiny, nebo v dimenzi páru, jak vnímá a přizpůsobuje se situaci manželský pár. Třetí dimenze zahrnuje krizovou situaci z percepce systému rodinné jednotky. Tato dimenze je vždy nejsložitější, neboť v sobě zahrnuje předchozí dvě dimenze. Z tohoto pohledu vnímáme přijetí dítěte jako možný zátěžový faktor nejen pro budoucí osvojitele či pěstouny, ale i pro samotné dítě.

Čím tedy musí projít rodina, či manželský pár, žádající o svěřením dítěte do náhradní rodinné péče? Kromě doporučeného psychologického posouzení podle § 27 zákona č. 359/99 Sb. o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů se pozornost zaměřuje a obrací na děti, jejich potřeby, rodiče a jejich potřeby vztahované k potřebám dalšího člena rodiny. Je nezbytné zdůraznit v úvodu při práci s rodinou, že hlavní cíl, ke kterému směřujeme, je uchování jejich dosavadního fungování s vizí příjemných, ale možná pro ně i nezvyklých a nových situací, které souvisejí s příchodem očekávaného dítěte. Rodina by neměla vnímat jako stresor psychologické posouzení, zahrnující skutečnost vyšetření jejich vlastních dětí, popřípadě dětí, které již mají v adopci či pěstounské péči. V některých případech volíme vyšetření dětí za přítomnosti rodičů. U dětí předškolního věku, jsou-li v sourozenecké skupině nebo u starších dětí volíme vyšetření bez přítomnosti rodičů. Posuzujeme sourozenecké vztahy, vztahy k rodičům, začlenění dítěte do vrstevnické skupiny, zaměřujeme se na osobnost dítěte. Většinou jsou užívány klasické metody pozorování, rozhovoru a diagnostické metody projektivního charakteru, jako např. projektivní interview, ostrov rodiny, kresba rodiny. Stěžejní je však „umění“ vést s dítětem nebo dětmi takový dialog, aby dítě mohlo spontánně vyjadřovat to, o čem chce hovořit samo a na základě těchto sdělení postupně navíjet nit, vztahující se k budoucímu možnému soužití s očekávaným sourozencem. Psychologické vyšetření dětí se většinou odehrává v jednom až dvou sezeních. Sdělení výsledků vnímají jednotlivé rodiny různě, podle toho, jak jsou naplněna jejich očekávání a jejich vlastní náhled na fungování rodiny. Stává se, že nastavenost rodiny pro přijetí dalšího člena je u některých tak vysoká, že se částečně stírá vnímání potřeb jejich vlastních dětí, tak jak je rodina má naplňovat v dané vývojové fázi. Je proto důležité, aby posuzování rodiny, pokud je to v rámci daného krajského úřadu možné, bylo zabezpečeno nejenom psychology pracujícími s dospělou klientelou, ale i psychology, majícími zkušenosti v práci s dětmi a rodinami. Nejde o to, užít diagnostických metod, jde o to po-

chopit současný stav a potřeby dítěte a rodiny, určit budoucí prognózu vývoje rodiny v dané konstelaci jejich současných členů. Proto také žadatelům objasňujeme, zda jejich fungující rodinný systém je vhodný pro dítě bez domova. Metaforicky vyjádřeno – „Hledáme otevřenou náruč empatické rodiny pro bezbranného jedince. Ale bezbranný jedinec má „zbraně“, těmi myslíme potřeby, o kterých vy něco víte, a spoustu věcí nevíte, ale chcete o nich vědět a možná je trochu tušíte.“ Tzv. vhodná rodina z našeho pohledu je rodinou, která je schopna se nad tímto zamyslet a vnímat možné problémy a krize, které mohou v jejich systému nastat. Rodina, která je ve fázi dobře zpracovaných vývojových krizí a má vytvořené vhodné copingové mechanismy a strategie, je tou optimální rodinou, která je připravena přijmout dítě s budoucími předpokládanými obtížemi, starostmi, radostmi. Právě toto považujeme za klíčový faktor v celém mechanismu posuzování rodin, tzn. rodičovského páru, dětí a jejich vzájemných vztahů.

Dalším faktorem, který na rodinu působí, je i to, že rodiče jsou v současné době poměrně dobře informováni o psychologickém posuzování např. od jiných pěstounů, či osvojitelů, z medií, od sociálních pracovníků. Úkolem všech pracovníků – psychologů, úředníků, lékařů, soc. pracovníků je tedy mít schopnost a popřípadě dovednost nazírat na konkrétní rodinu jako na systém, který se může ocitnout v krizi. Popřípadě zohledňovat normativní vývojové krize, v nichž se rodina nachází.

Na základě zkoumání potřeb a motivů žadatelů o svěření dítěte do náhradní rodinné péče lze souhlasit se Sobotkovou (2003), která ve svém výzkumu 50 pěstounských rodin uvádí u rodin současně více motivů či důvodů pro pěstounskou péči: cítili sílu vychovávat další děti; chtěli pomoci potřebným dětem; bezdětnost; inspirování jinými pěstouny nebo televizními pořady o pěstunech či dětech vhodných do pěstounské péče; fakt, že nemohli mít vlastní dítě nebo jim vlastní dítě zemřelo; znali problematiku opuštěných dětí. K tomu další ojedinělé: pocit vděčnosti, žena po MD bylo obtížné najít vyhovující práci v místě bydliště („aby mohla s vlastními dětmi zůstat doma a dělat manželovi zázemí...“)

K výše uvedeným z naší čtyřleté práce s žadateli můžeme doplnit: nevychovávat jedináčka; udělat dobrý skutek; nezůstat osamocení ve stáří; řešit nesoulad s partnerem.

Posouzení má tedy určit, zda jsou motivy žadatelů přiměřené pro uspokojení potřeb dítěte bez domova. Přední odborníci z oblasti dětské psychologie Langmeier, Matějček, Koluchová uvádějí nezbytnost uspokojování základních psychických potřeb dítěte v pravý čas a v dostatečné míře, nejlépe do 3 let věku. Jde o potřebu stimulace, potřebu smysluplného světa, potřebu životní jistoty, pozitivní identity, vědomí vlastního já a potřebu otevřené budoucnosti.

Psychicky deprivované děti mají právo na naději změny, která zmírní důsledky psychické deprivace. Naděje by neměla být zklamána nebo zklamávána, proto tak složitý výběr, proto tak pečlivé a složité posuzování vhodné rodiny. Dítě očekává,

milé, laskavé, a vstřícné prostředí. Očekává, že si bude moci hrát, chodit do školy, bude mít svoje hračky, svoje pastelky, svoji postel, ale hlavně bude mít svou maminku a tatínka, popřípadě bratra, sestru. Otázkou do diskuse je, že některé děti se mohou cítit šťastné i v prostředí ústavní péče, protože tam našli svůj domov, svou vrstevnickou skupinu a zázemí, které jim poskytuje lidský potenciál domova. Jde však spíše o výjimky. Chceme tím jen upozornit na to, že je důležité kvalitní posouzení nejen budoucích žadatelů, ale i dítěte bez rodiny tak, aby se výše uvedené psychické potřeby mohly naplňovat optimální cestou. Hodnotíme vývoj dítěte v kontextu prostředí, kde v současné době vyrůstá, respektujeme vazby na biologickou rodinu. Nelze tyto vazby násilně přetrhávat. U dětí bez domova se zjišťuje vždy jejich představa o budoucí možné rodině, vztah k vlastním sourozencům, případně příbuzným.

V rámci zodpovědného přístupu k posuzování vhodného prostředí pro náhradní rodinnou péči je nutné se věnovat výše uvedeným faktorům a vědět, že rodinná strategie zvládání zátěže se netvoří samostatně okamžitě, nýbrž je progresivně modifikována v průběhu času. Vzhledem k tomu, že rodina je systém, copingové chování obsahuje zvládání různých dimenzí rodinného života současně: 1) udržení uspokojivých vnitřních podmínek pro komunikaci, rodinnou organizaci; 2) podporu nezávislosti a sebeúcty člena; 3) udržení rodinné koherence a jednoty; 4) udržení a vývoj sociální podpory ve vztazích s komunitou; 5) udržení určité míry úsilí kontrolovat vliv stresoru a množství změn v rodinné jednotce.

Zvládání zátěže se tak stává procesem dosahování rovnováhy v rodinném systému, který usnadňuje organizaci a jednotu a podporuje individuální růst a vývoj. Všeobecný copingový styl rodiny je ovlivněn charakteristikou události; zahrnutím ohrožení do rodinných vztahů a úkolů; dostupnými rodinnými zdroji; minulými zkušenostmi s rodinnou situací.

Úkolem pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče je tedy v rámci poradenských a systematicky budované péče podporovat pozitivní copingové strategie a mechanismy konkrétní rodiny.

Literatura:

- Baltes, P. B.: Theretical propositions of life-span developmental psychology. Berlin, Institute for Human Development and Education 1986
- Koluchová, J.: Diagnostika a reparabilita psychické deprivace. Praha, SPN1987
- Matějček, Z. (Ed.), Koluchová, J. et al.: Osvojení a pěstounská péče. Praha, Portál 2002
- Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha, Sociologické nakladatelství 1997
- McCubbin, H. I., Joy, C. B., Cauble, A. E., Corneau, J. K., Patterson, J. M., Needle, R. H.: Family Stress and Coping: A Decade Review: Journal Of Marriage and the Family, 42 (4), 1980, 855 – 871

McCubbin, H. I., Thompson, A. I., McCubbin, M. A.: *Family assesment: Resiliency, coping and adaptation – inventories for research and practise*. Madison, University of Wisconsin Publishers 1996

Plaňava, I.: Manželství a rodiny. Struktura, dynamika, komunikace. Brno. Doplněk 2000

Sobotková, I.: Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. Praha. MPSV 2003

Štěrbová, D.: Rodinný stres a copingové chování rodin se sluchově postiženými dětmi. Disertační práce, Olomouc, Filozofická fakulta UP 2002

Zkušenosti s profesionální pěstounskou péčí ve Francii, práce s rodiči na udržení kontaktu s dítětem separova- ným od rodiny

**PhDr. Ivana Šimková – Hyblerová, Centrum pro dětství a rodinu
departmentu Horní Viena, Limoges, Francie**

Přednáška PhDr. Ivany Šimkové–Hyblerové se uskutečnila za finanční podpory Open Society Fund Praha ve spolupráci s občanským sdružením STŘEP Praha.

Vážené dámy, vážení pánové, vážení kolegové, vážená paní zástupkyně veřejného ochránce práv!

Nejdříve bych chtěla co nejsrdečněji poděkovat za pozvání do Brna, za možnost, kterou mi dáváte s Vámi spolupracovat.

Pozvání jsem přijala s velkým potěšením, neboť Brno je město, v němž jsem prožila sedmnáct let svého života, v němž jsem maturovala a studovala psychologii na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně, dnešní Masarykově. Studia psychologie jsem pak dokončila na Karlově Univerzitě v Praze.

Od roku 1982 žiji v Francii, kde jsem získala diplom z klinické psychologie na univerzitě v Bordeaux.

Od roku 1989 pracuji jako psycholožka v Centru pro dětství a rodinu departmentu Horní Viena. Jedná se o sociální zařízení veřejného sektoru.

Po decentralizaci, po roce 1983 (zákony ze 7. ledna a 22. července 1983) přešla sociální péče o dítě a rodinu do kompetence departmentů.

Naše zařízení (Centre Départemental de l'Enfance et de la Famille) má jedenáct různých struktur, v nichž je umístěno asi 200 dětí, od narození od osmnácti let, v některých případech až do 21 let.

Po celých patnáct let pracuji jako psycholožka s těmi nejmladšími dětmi, v kojeneckém ústavu a dětském domově, s dětmi od narození do šesti let, umístěnými v kolektivním zařízení, v ústavní výchově. Jedná se tedy o děti, které jsou na přechodnou dobu odloučeny od rodičů. Tato práce představuje polovinu mé pracovní náplně.

Druhá polovina mého pracovního úvazku se několikrát změnila: začínala jsem v Domově pro matky s dětmi do tří let, kde jsem působila osm let. Jednou z našich struktur je též oddělení pěstounské profesionální péče, kde jsem pracovala šest let. Jedná se o urgentní, pohotovostní službu. Děti jsou umísťovány do rodin po dobu předběžného opatření, zpravidla na šest měsíců, v případě že byly umístěny dětským soudcem. Mohou být přijaty též na žádost rodičů, například po dobu hospitalizace nebo nemoci matky. Pobyt je krátkodobý, několik měsíců, někdy jen několik dní.

Tato zkušenost asi bude především předmětem Vašeho zájmu. Pohovořím o ní později, určitě se k ní vrátíme v diskusi.

Nyní bych tedy promluvila obecnějším způsobem o zkušenostech s profesionální pěstounskou péčí ve Francii.

HISTORIE

Historie umísťování dětí do pěstounských rodin svědčí o potížích, jimž se nevyhne žádná společnost, v situaci, kdy je třeba nahradit rodiče, kteří se o dítě nemohou sami postarat a vychovat ho. Pěstounská péče ve Francii má dlouhou a pohnutou historii. Zpočátku se jedná o ochranu dětí odložených, nalezených, nemanželských, handicapovaných. Během několika staletí je vlastně veškeré úsilí věnováno na ochranu těchto dětí před infanticidou.

Jsou zřizovány sirotčince, v nichž jsou děti shromažďovány.

Jednou z prvních iniciativ veřejné péče o dítě je program Svatého Vincenta de Paul. Ten založil v Paříži, v roce 1638, Dobročinný spolek na ochranu nalezených dětí (L'oeuvre des Enfants Trouvés).

A Margueritte z Valois byla pak první, kdo zaměstnával chůvy, které chodily do nalezince děti kojít. A některé z dětí si mohly chůvy odvést domů, na venkov, do rodiny.

Chůvy jsou placeny, i když minimálně, a kontrolovány. Musejí mít potvrzení od kněze vesnice, v níž žijí, jsou registrovány, jsou jim kladeny určité podmínky, např. vlastní dítě chůvy musí být starší sedmi měsíců.

V roce 1769 bylo založeno první Generální ředitelství pařížských chův, pod patronátem policie. Je vedena korespondence s chůvami, jsou vyžadovány zprávy o vývoji dítěte.

Chůvy jsou placeny jen do šesti let věku dítěte, mohou si ho ponechat déle, ale na vlastní náklady. V této situaci jsou pak umístěné děti často vystaveny nucené práci, vzniká nebezpečí zneužívání dítěte, riziko týrání.

Přichází francouzská revoluce, a v roce 1793 je uzákoněna povinnost státu pečovat o opuštěné děti.

Do této doby se problematikou dětí bez rodičů zabývaly dobročinné spolky, především církevní.

Od konce 18tého století je tedy uzákoněna povinnost státu starat se o tyto děti. V každém departmentu je zřízena kancelář „d Assistance Publique“ – kancelář veřejné pomoci, podpory, asistence.

V roce 1953 je „Assistance Publique“ nahrazena „Action Sociale“ – sociální činnost.

V devatenáctém a pak dvacátém století se organizuje, pod vlivem politického, sociálního a ekonomického rozvoje společnosti, státní politika ochrany dítěte.

Nejedná se už jenom o děti odložené, osiřelé, ale i o děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Umisťování dětí do pěstounských rodin se ve Francii až nepřiměřeně rozšířilo v polovině 20tého století, po Druhé světové válce.

Pod vlivem nových poznatků v oblasti psychologie, pedagogiky, psychoanalýzy, pedopsychiatrie je od konce 70tých let politika nadměrného umisťování dětí kritizována.

Výzkumy SPITZE, BOWLBYHO, WINNICOTTA poukázaly na důležitost vztahu mezi rodičem a dítětem a na roli, kterou tento vztah zaujímá ve vývoji dítěte a při strukturování osobnosti. Upozornily též na rizika separace v nejranějším věku dítěte.

Přichází další období, kdy se snižuje množství umisťovaných dětí a důraz je kladen na vyhnutí se separaci rodič – dítě.

Rozvíjí se sociální a rodinná politika, jsou přijímána opatření, jejichž cílem je poskytovat pomoc a podporu rodičům v tom smyslu, aby dítě mohlo zůstat ve svém původním rodinném prostředí.

V současné době jsou tedy orientovány do pěstounské profesionální péče děti, které se ocitly v nebezpečí v původní biologické rodině a dysfunkce rodinných vztahů a rodičovských rolí je natolik závažná, že všechny ostatní, předcházející formy pomoci byly shledány nedostatečnými, nefunkčními.

DEFINICE PROFESIONÁLNÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Základním dílem o pěstounské profesionální péči ve Francii je práce Myriam DAVID: „LE PLACEMENT FAMILIAL – DE LA PRATIQUE A LA THÉORIE“ (1989).

„Placemet familial“ můžeme – doslova – do češtiny přeložit buď jako „rodinné umístění“ nebo jako „umístění do rodiny“.

Setkáváme se zde tedy s celou řadou termínů – „náhradní rodina“, „pěstounská rodina“, „adoptivní rodina“, „profesionální rodina“ – které bude třeba jasně vymezit.

Pro počátek jsem tedy zvolila pro „placement familial“ – „rodinné umístění“ – český termín „pěstounská péče“. A zásadně se budu vyhýbat pojmu „náhradní rodina“.

A když budu mluvit o „pěstounské péči“ tak se bude vždy jednat o profesionální formu pěstounské péče.

Podle Myriam DAVID: „„Pojmem „pěstounská péče“ rozumíme umístění dítěte, permanentně, ve dne a v noci, na určité období, v rodině, která je finančně odměňována a která zajišťuje péči a výchovu umístěného dítěte, bez toho, že by jí toto dítě patřilo.““

Každodenní život dítěte, školní docházka, sledování zdravotního stavu, se odehrávají v rodině, kde je dítě umístěno.

Dítě tráví v přítomnosti svých biologických rodičů jen omezený čas: frekvence, délka a pravidelnost kontaktu mezi dítětem a jeho rodiči jsou velmi různé, někdy řídké, a někdy dokonce, čas od času, neexistující.

Dítě v pěstounské péči je dítětem sdíleným dvěma rodinami. Dítě patří původní rodině. Ta nevykonává převážnou část běžných rodičovských funkcí a aktivit, ale vzájemný vztah, náklonnost, přichylnost, láska, citové lpění dítěte na rodiči a rodiče na dítěti, trvají. Legálně, umístěné dítě není adoptovatelné. Přestože se mezi dítětem a pěstounskou rodinou postupně vyvíjí silný citový vztah, dítě této rodině zcela nepatří. Rodina byla vybrána a je finančně odměňována proto, aby o dítě pečovala a ne proto, aby ho adoptovala.

Umístění dítěte je organizováno a sledováno institucí, oddělením pěstounské péče a pěstounská rodina je doprovázena sociálními pracovníky.

Finanční odměna pěstounských rodin byla dlouho redukována na minimum, neboť se všeobecně předpokládalo, že péče o dítě a citový vztah k němu by neměly být vázány na peněžní prostředky.

Tento způsob myšlení udržoval pěstounské rodiny, ale i děti a jejich rodiče v nepřehledné a nejasné situaci. Pěstounská rodina často fungovala jako téměř adoptivní, pěstounka byla dítětem nazývána „maminkou“, dítě vlastní rodiče vídalo zřídka nebo vůbec ne. Tito byli od dítěte vzdáleni, návštěvy a kontakt byly někdy úmyslně znemožňovány, například umístěním dítěte do oblastí vzdálených místu bydliště rodičů.

Dnešní praxe je naopak postavena na tom, že finanční odměna „mateřské asistentky“ je základním principem pěstounské péče.

Francouzský pojem „Assistante maternelle“ budu překládat jako „mateřská asistentka“.

Nahlédnutím do slovníku jsem zjistila, že francouzský termín „assistant, assistante“ lze do češtiny přeložit jako „asistent, asistentka“ nebo „pomocník, pomocnice“.

Překlad jasně vystihuje funkci, kterou má tato osoba (dříve a poněkud zastarale – „gardienne“ – „paní na hlídání“), plnit: asistovat matce dítěte, rodičům dítěte ve výchově.

Rolí mateřské asistentky není matku nahradit, ale pomoci jí s výchovou dítěte. Skutečnost, že je mateřská asistentka za svou práci odměňována, že má měsíční plat, je zárukou kvality a stability pro umístěné dítě, a svědčí též o tom, že dítě pěstounské rodině zcela nepatří.

Finanční odměna upozorňuje na skutečnost, že péče o dítě není dobročinnou a dobrovolnou záležitostí, ale profesionální aktivitou. Důležitou skutečností je též to, že dítě není svěřeno přímo pěstounské rodině, ale administrativně a právně, oddělení či centru pěstounské péče, tedy instituci. Mateřská asistentka je zodpovědná za svou práci instituci, která ji zaměstnává.

Vztahy mezi biologickou a pěstounskou rodinou jsou upravovány, řízeny, zprostředkovány odbornými pracovníky, kteří jsou zaměstnanci této instituce. Pokud bylo dítě svěřeno na základě soudního rozhodnutí (může být svěřeno též rodiči), instituce je zodpovědná za umístění dětskému soudci.

STATUT A PROFESE MATEŘSKÉ ASISTENTKY

Ve Francii je to zákon číslo 77 – 505 ze 17. května 1977, který jasně vymezil statut mateřských asistentek vytvořil z této činnosti skutečné povolání.

Zákon číslo 92 – 642 z 12. července 1992 přinesl další úpravy ve smyslu „profesionalizace“ této činnosti, především povinnost se vzdělávat.

Povolání mateřské asistentky je psychicky velmi náročným a rizikovým.

Mateřská asistentka se stará o dítě, které není jejím vlastním dítětem, pěstounská rodina není náhradní rodinou.

Mateřská asistentka pečuje o dítě s láskou a pozorností, autentický citový vztah, který se rozvíjí mezi ní a dítětem, je nezbytnou podmínkou harmonického vývoje osobnosti dítěte.

Přes veškerou náklonnost a citovou vazbu, mateřská asistentka respektuje skutečnost, že dítě patří původní, biologické rodině. A to i v případě, že tato rodina je téměř nepřítomna, vzdálena, dítě se s ní setkává zřídka a nepravidelně a někdy může být pro dítě i psychickou zátěží. Je pak úkolem profesionálů pomoci dítěti se s tím vyrovnat.

Osoba, která se chce stát mateřskou asistentkou – nic nebrání tomu, aby se pro tuto práci rozhodl muž – si musí nejdříve podat žádost o povolení k výkonu povolání.

Vlastní šetření probíhá formou rozhovorů, s dětskou sestrou, se sociální pracovnící, s psychologem.

Důležité je, aby manžel nebo partner mateřské asistentky nejen souhlasil s umístěním dítěte do rodiny, ale aby se na pěstounské péči aktivně podílel. V úvahu je třeba vzít též stanovisko vlastních dětí mateřské asistentky. Sociální pracovníci pak provedou návštěvu bydliště a zjišťují, zda existují vhodné materiální a psychické podmínky k tomu, aby se toto rodinné prostředí mohlo stát místem pěstounské péče.

Počet umístěných dětí by neměl přesahovat tři děti. Povolení je platné pět let, po každých pěti letech může být prodlouženo.

Od roku 1992 mají mateřské asistentky povinnost se vzdělávat. Původně to bylo 60 hodin školení, dne je to 120 hodin, uvažuje se 240 hodinách.

Mateřská asistentka dostává měsíční plat, minimum je 2,25 krát výše nejnižší hodinové mzdy (SMIC = 7,61 EUR), za každý den a na každé dítě.

Mateřská asistentka je placena i za dny, kdy se dítě nezdržuje v pěstounské rodině, je na návštěvě u rodičů, a též v případech, že jí, po dobu tří měsíců, například po návratu dítěte do biologické rodiny, nebylo jiné dítě přiděleno.

Finanční odměna je dána základním, měsíčním platem. Kromě platu dostává mateřská asistentka též finanční příspěvek na potřeby dítěte: výlohy na stravu, na hygienické prostředky, na ošacení dítěte, na kapesné, na dárky k vánocům, k narozeninám.

Mateřská asistentka má právo na pět týdnů placené dovolené za rok, na nemocenskou a mateřskou dovolenou, na důchod a na podporu v nezaměstnanosti.

Příjmy mateřských asistentek jsou daňově velmi zvýhodněny.

Mateřská asistentka má ze zákona dané právo na doprovázení pracovní skupinou, která sdružuje odborníky v oblasti sociální, výchovné, psychologické a zdravotní péče.

Mateřská asistentka se nesmí ocitnout sama s problematickým dítětem, musí být doprovázena ve výkonu svého povolání, musí jí být dána možnost hovořit o problémech, s nimiž se setkává v každodenní péči o dítě.

Mateřská asistentka je součástí pracovního kolektivu, je podporována vychovateli, psychology, má možnost supervize.

Problematika umístěných dětí může destabilizovat rodinný a manželský život, může narušit psychologický vývoj dětí mateřské asistentky.

Existuje určitá praxe, která se snaží zmírnit eventuální rizika: například umístěné dítě by nemělo být starší než nejstarší dítě pěstounské rodiny, nemělo by být ohroženo postavení prvorozeného dítěte. Mateřská asistentka by neměla být matkou kojence či dítěte mladšího dvou let, v době, kdy je jí svěřeno dítě do pěstounské péče. Též se snažíme omezovat umisťování dětí, stejného věku jako některé z dětí mateřské asistentky, abychom se vyhnuli nebezpečí rivality, srovnávání dětí, vytvoření umělého páru nepravých dvojčat.

Většinou se mateřské asistentky nestýkají s rodiči umístěných dětí, vztahy mezi biologickou a pěstounskou profesionální rodinou jsou regulovány a doprovázeny sociálními pracovníky.

Každé umístění dítěte do pěstounské rodiny má za cíl návrat k biologickým rodičům.

Tato skutečnost musí zůstat cílem každého umístění.

V této souvislosti bych promluvila o dětském soudci a o jeho roli v systému současné profesionální pěstounské péče.

DĚTSKÝ SOUDCE A JEHO ROLE

Právní institut dětského soudce existuje ve francouzském soudnictví od 2. února 1945, v souvislosti s nařízením o delikventní mládeži.

Mladiství pachatelé trestných činů jsou souzeni dětským soudcem, ten může mladistvého mladšího 13ti let umístit do zařízení sociální péče.

Dětský soudce především disponuje různými reparačními nařízeními, důraz je kladen na výchovná opatření, na nahrazení škody obětím, nikoli na trest a jeho výkon.

Kompetence dětského soudce byly rozšířeny dekretem ze 7. ledna 1959. Dětský soudce může intervenovat i v situaci, kdy se mladistvý ocitá v nebezpečí.

V těchto případech se nejedná o trestní nařízení, ale o výchovná opatření.

„Si la santé, sécurité ou la moralité d'un mineur sont en danger, ou si les conditions de son éducation sont gravement compromises“, cituje článek 375 Občanského zákoníku o rodičovských právech.

Dětský soudce tedy může přijímat opatření v případech, kdy se mladistvý nachází v situaci nebezpečí, a jeho zdraví, bezpečí, mravnost či výchovné podmínky jsou vážně ohroženy.

V oblasti výchovných opatření dětský soudce rozhoduje v podstatě o dvou možnostech: buď nechá dítě nadále žít s rodiči a jmenuje osobu nebo instituci, které mají za úkol pracovat s rodinou, nebo dítě umístí.

Pokaždé, kdy je to možné, dítě musí zůstat ve svém rodinném prostředí. Soudce rozhodne o tom, že do rodiny bude pravidelně docházet vychovatel či sociální pracovnice, rodičům bude pomáháno ve výkonu rodičovských povinností, bude jim přinášena pomoc a rady takovým způsobem, aby rodina mohla úspěšně překonat překážky, ať už materiální, výchovné či psychické.

Sociální pracovník musí pravidelně, každý pátý a desátý měsíc, podávat soudci písemnou zprávu o vývoji rodinné situace, o práci s rodiči a dítětem.

V tomto případě se jedná o soudní nařízení typu „AEMO“ – „Výchovná práce v otevřeném prostředí“.

Je-li situace komplikovanější, soudce může rozhodnout o vyjmutí dítěte z rodiny, o umístění dítěte.

Může ho svěřit třetí osobě, k níž má důvěru, nebo instituci sociální péče. Ta ho pak umístí do kolektivního zařízení nebo do pěstounské profesionální rodiny.

Podle principu francouzského práva, dětský soudce nemůže přijmout žádné opatření bez toho, že by předvolal a vyslechl rodiče dítěte.

Výchovné opatření je v podstatě zásah do intimity rodinného života. Rodiče mohou, ale nemusí mít advokáta, dítě též.

Jestliže se dítě nachází v nebezpečí života, soudce může rozhodnout o předběžném opatření, a umístit dítě bez vyslechnutí rodičů. Taková situace by měla zůstat výjimkou.

Soudce se musí snažit vést dialog s rodiči a obdržet jejich souhlas s umístěním dítěte.

Rodičům jsou zachována veškerá rodičovská práva. Nejedná se o zbavení rodičovských práv, ale o jejich úpravu. Účelem výchovného opatření – včetně odloučení dítěte, na přechodnou dobu, od rodičů – nemá rodiče nahradit, ale naopak jim pomoci ve výkonu rodičovských funkcí.

Soudce tedy může svěřit dítě sociální péči departmentu. Ta pak má povinnosti vůči dítěti, vůči rodičům a vůči dětskému soudci.

Vzhledem k dítěti se jedná o povinnost zajistit vhodnou péči po stránce materiální, výchovné, zdravotní, v oblasti vzdělání a školní docházky.

Rodiče musí být informováni o všem, co se týče dítěte, jeho vývoje, jeho zdravotního stavu. Pracovníci sociální péče departmentu mají povinnost se informovat o názorech rodičů, musí s nimi být v kontaktu a komunikovat v zájmu dítěte.

Vzhledem k dětskému soudci máme pak povinnost přijmout dítě v každém případě, kdy si to soudce přeje. Sociální péče departmentu nemůže odmítnout příjem a umístění dítěte, pro které soudce rozhodl.

Sociální péče o dítě musí informovat dětského soudce o tom jak probíhá pobyt. První písemná zpráva je podána během prvního měsíce pobytu, další zprávy jsou rozsáhlejší, po třetím a pátém měsíci umístění.

Udržovat vztah mezi dítětem a rodinou, to je povinnost, kterou máme vůči rodičům, ale je to především naše povinnost vůči dětskému soudci. Ten vyžaduje abychom pracovali s rodiči. Pokud rodiče návštěvy odmítají, nedostavují se pravidelně, musíme udělat vše pro to, aby se s dítětem znovu setkali a sblížili.

Nejen, že jim nesmíme zabraňovat ve styku s dítětem, ale naopak musíme vynaložit veškeré úsilí a profesionální znalosti k tomu, aby se vztah dítěte a rodiče upravil, aby dítě nezůstalo bez návštěv.

Z vlastní profesionální zkušenosti mohu potvrdit, že pobyty dětí, které nemají pravidelné návštěvy rodičů, jsou problematictější než ty během nichž rodiče s dítětem kontakt formou návštěv a telefonických hovorů ovlivňují.

Návštěvy jsou zpravidla doprovázeny vychovatelem nebo psychologem, kteří pracují na vztahu rodič – dítě. Během návštěv dochází k nácviku rodičovských dovedností, všechny návštěvy jsou individuální.

Právo na návštěvy není dáno sociální péčí, ale rodiče v něm pokračují, udrželi si ho z přecházející doby. Pokud bychom my jako pracovníci sociální péče, nerespektovali právo rodičů na návštěvy v té formě, jak o nich dětský soudce rozhodnul, můžeme se ocitnout v situaci obžalovaného, neboť jsme nerespektovali soudní rozhodnutí.

Je to tedy dětský soudce, který rozhoduje o kontaktu rodiče a dítěte, a nikoli odbor sociální péče.

Důležitou okolností je též skutečnost, že umístění dítěte, ať už do ústavní výchovy nebo do pěstounské péče, je omezeno v čase.

Dětský soudce nemůže vydat rozhodnutí o umístění dítěte na dobu delší než dva roky. Zpravidla vynáší rozhodnutí na jeden rok.

Před uplynutím této lhůty musí soudce znovu rodiče, dítě a výchovnou instituci předvolat do soudní síně a zjišťovat, zda vznikly podmínky vhodné pro návrat dítěte do biologické rodiny či zda je nutno, na základě dalšího soudního rozhodnutí, které opět bude mít maximální platnost 2 roky, v umístění pokračovat.

PROČ JE DŮLEŽITÉ UDRŽOVAT VZTAH MEZI RODIČEM A DÍTĚTEM SEPAROVANÝM OD RODINY

Proč je potřeba udržovat vztah rodič–dítě, i v případě, kdy je dítě odloučeno od rodičů, umístěno do kolektivního zařízení nebo do pěstounské péče?

„Žádné dítě bez rodičů“. „Dítě bez rodičů neexistuje“. „Dítě patří rodičům a rodiče dítěti“ říká Miriam David.

Základem všech povolání, která se zabývají dětmi, je respektovat tuto realitu, každé dítě má rodiče. Rodiče si udrželi rodičovská práva, právo na vzájemnou korepondenci, na přímý osobní kontakt, na návštěvy.

Rodiče musí být podporováni, doprovázeni sociálními pracovníky, psychology aby se nevyvázali z rodičovské odpovědnosti.

Kvalita vztahu mezi profesionály a rodiči má vliv na situaci a vývoj dítěte.

Měla by tu existovat jakási „společná výchova“. Nejedná se o náhradní výchovu, o náhradní rodinu, důraz je kladen na spolupráci s biologickými rodiči.

Profesionální rodina, mateřská asistentka tu není proto, aby rodiče nahradila, aby zaujala jeho místo, ale proto, aby s rodičem spolupracovala, aby mu asistovala ve výkonu rodičovské funkce.

Pěstounská profesionální rodina není rodinou adoptivní.

Psychologicky je tu jakási koexistence čtyř dospělých osob, mezi nimiž dítě vyrůstá.

Je třeba se vyprostit ze situace konfliktu, u níž by byla původní rodina považována za špatnou, nekompetentní a rodina pěstounská za dobrou a kompetentní.

I když, jak říká můj kolega Jean Mexmain „trochu rivalita neškodí“. V některých případech se nevyhneme otevřenému konfliktu.

Být „poslem“ mezi dvěma rodinami, je rolí sociálního pracovníka instituce, které bylo dítě svěřeno.

Vztahy mezi rodinou dítěte a pěstounskou profesionální rodinou jsou upravovány, řízeny, zprostředkovávány „referentem umístění“. Sociální pracovník má na starosti určitý počet rodinných situací, zpravidla 20–30, organizuje a doprovází návštěvy, dochází do rodiny biologické, pěstounské, vede s nimi rozhovor a podává zprávy dětskému soudci o vývoji dítěte a jeho vztahu k rodičům.

Návrat do původní rodiny je cílem každého umístění. Pokud to není možné, je třeba vytvořit podmínky proto, aby dítě mělo s rodiči pravidelný kontakt, i v případě

že se rodiče s velkou pravděpodobností nebudou moci o dítě postarat a zajistit mu péči v každodenním životě.

Na jedné straně je třeba chránit dítě před problematikou rodiče, někdy i před patologií, a zároveň je třeba vytvořit podmínky k tomu, aby rodič vydal ze sebe to nejlepší co v něm existuje a nabídl to svému dítěti.

Každé dítě má právo znát své rodiče, svůj původ.

Tomkiewicz (1995) mluví o nutnosti, která musí být dána každému jedinci, porozumět svým kořenům, včlenit se do generační posloupnosti své původní rodiny.

Respektovat rodiče je tedy synonymem k respektu dítěte, jeho osobní a rodinné historie.

Usmíření se, i imaginární, s rodiči, je nezbytnou podmínkou života, ten se nemůže rozvinout na základě nenávisti vůči těm, kteří nás přivedli na svět.

Myriam David (1989) říká, že „udržení kontaktu mezi dítětem a jeho rodiči je nástrojem, terapeutickým prostředkem, pro snížení úzkosti dítěte, úzkosti ze ztráty, z odloučení, z opuštění“.

Existence pravidelného vztahu mezi rodičem a dítětem umožňuje dítěti konfrontaci mezi rodičem imaginárním, představovaným si dítětem a rodičem reálným. A vylučuje tak dva nebezpečné extrémy: idealizaci či naopak přehnaně negativní obraz rodiče a jeho úplné odmítnutí.

Sociální pracovníci by měli použít všech dostupných prostředků k udržení vztahu, měli by ho podporovat, napomáhat jeho trvání a pozitivní transformaci.

Ředitel jednoho z našich pěstounských center, Jean – Pierre KIEFFER říká: „Je třeba vycházet z předpokladu, že lidé se mohou měnit k lepšímu.“ A já sama často dodávám: „„A rodič může být dobrým rodičem „na částečný úvazek“.“

Kladný vztah rodič – dítě, pozitivní obraz rodiče v psychice dítěte je nezbytným předpokladem a podporou duševního vývoje dítěte, dovoluje mu organizovat jeho vnitřní svět.

Je třeba se věnovat vztahu, v němž jsou dítě a rodiče vepsáni, v němž existují, i tehdy, jedná – li se o vztah negativní či patologický.

Instituce, která se nezabývá rodiči, která nepracuje s rodinou, nemůže být vhodná ani pro dítě.

Péče o dítě předpokládá též starost o jeho rodiče.

Instituce, ať už organizuje ústavní výchovu nebo umístování dětí v pěstounských profesionálních rodinách, musí disponovat též vhodným systémem doprovázení rodičů.

Věnovat se dítěti a nevěnovat pozornost jeho rodičům prohlubuje psychickou deprivaci, je zdrojem úzkosti dítěte.

Rodič, jemuž bylo odejmuto dítě, se též nachází v situaci psychického strádání. Odnětí dítěte je často pocíťováno jako útok na vlastní identitu, narcismus, rodič je zavalen pocití hanby, křivdy, úzkosti, deprese.

Intervence profesionálů jsou často nahlíženy rodiči jako násilí. Obava z přehlížení pohledu sociálních pracovníků může představovat překážku pro vzájemnou komunikaci. Umožnění kontaktu mezi rodiči a dětmi, v přítomnosti třetí osoby, vede ke zklidnění úzkostí rodiče i dítěte. Postupně se vytváří nový prostor pro komunikaci rodič – dítě – profesionál. Cílem výchovného a psychologického doprovázení je vytvořit co nejvhodnější podmínky k tomu, aby se komunikace mezi rodičem a dítětem usnadnila, aby došlo k rozvinutí vztahu, aby se setkání stalo zdrojem uspokojení, rodič získal nové dovednosti a pocit sebedůvěry a dítě pocit bezpečí v přítomnosti rodiče. Děti, které mohou myslet pozitivně na své rodiče, bez toho, že by byly vtaženy do příliš těsného vztahu nebo naopak zavaleny úzkostmi z opuštění, se pak mohou stát dospělými jedinci, kteří budou schopni milovat, pracovat a neopakovat nešťastný osud rodičů.

PĚSTOUNSKÁ PROFESIONÁLNÍ PÉČE V DEPARTMENTU HORNÍ Viena

Náš department se nachází ve střední Francii, společně s CREUSE a CORRÈZE tvoří region LIMOUZÍNSKA.

Hlavním městem je LIMOGES, ležící 400 km na jih od Paříže a 30 km na sever od Toulouse.

V departmentu Horní Viena žije 360 440 obyvatel, v Limoges 137 502, s aglomerací má město přes 200 000 obyvatel.

Venkov je řídký, 65% populace je soustředěno ve městě Limoges.

Rozpočet departmentu je okolo 250 000 000 EUR, z této částky je věnována téměř polovina na sociální péči.

V departmentu Horní Viena existují tři instituce, které zaměstnávají mateřské asistentky, zajišťují umístění dětí do pěstounské profesionální péče a doprovázení rodičů.

Umístění dítěte v pěstounské rodině dává dítěti možnost vyrůstat v rodinném prostředí a je výrazně upřednostňováno před ústavní výchovou.

V našem departmentu neexistují kojenecké ústavy či dětské domovy, pro děti mladší čtyř let.

Dlouhodobější umístění malých dětí v kolektivní výchově vůbec nepřichází v úvahu.

Jediným místem, kde se kojeneček či batole může ocitnout v kolektivním zařízení je „POUPONNÉRE“, kde pracují. Jedná se o mini – kojenecký ústav s dětským domovem, který má kapacitu 18 dětí, od narození do 6 let. Děti u nás zůstávají zpravidla šest měsíců, v rámci předběžného opatření. Během tohoto období probíhá pozorování, práce s rodiči a hodnocení rodinné situace. Naším posláním je po-

dat dětskému soudci návrh na výchovnou orientaci. Tou je buď návrat do vlastní, biologické rodiny nebo návrh na umístění v profesionální rodině.

V podstatě všechny děti, které se nemohou vrátit k rodičům od nás odcházejí do pěstounských profesionálních rodin. Zřídka orientujeme děti, a to až pěti či šesti letě, do kolektivní výchovy, případech, kdy mají starší sourozence u nichž též přichází v úvahu umístění v dětském domově. Dětský domov departmentu Horní Viena se nachází v Nieul, kde žije 32 dětí, od 4 do 14 let. Zde je pobyt dlouhodobější, minimálně rok, ale může trvat i několik let. Ale i z dětského domova, po určité době, pokud se nemohou vrátit k rodičům, jsou děti orientovány do pěstounských rodin.

V současné době žije v pěstounských rodinách v našem departmentu asi 520 dětí.

Ze tří institucí, které tuto péči organizují je ta nejpočetnější přímo pod správou departmentu. Jedná se o veřejný sektor, který zaměstnává 200 mateřských asistentek, u nichž je umístěno asi 350 dětí. Vedoucím vychovatelem je pan Michel BAYLE.

Druhou institucí je zařízení ALSEA – „Sdružení Limuzínska na ochranu dítěte.“ Jedná se o soukromý sektor, který je financován z rozpočtu departmentu. Ten zaměstnává 72 pěstounských rodin, v nichž je umístěno 150 dětí. Ředitelem je pan Jean – Pierre KIEFFER.

Třetím zařízením pěstounské péče je FAR. Jedná se o urgentní, pohotovostní službu, kam přicházejí děti po dobu předběžného opatření. Je to jedna ze struktur našeho Centra departmentu pro dětství a rodinu, která vznikla v roce 1992. Původně se jednalo o sedm rodin, pro 14 dětí.

Cílem této nové praxe byla snaha o vyhnutí se umisťování dětí do kolektivního zařízení, a to i na přechodnou dobu, v rámci předběžného opatření.

Děti zde zůstávají krátkodobě a pokud se, zpravidla po šesti měsících, nemohou vrátit k rodičům, jsou orientovány k dlouhodobějšímu pobytu, nejčastěji do pěstounských rodin jednoho ze dvou výše uvedených zařízení. Nová praxe se osvědčila, v roce 1996 jsem spolupracovala na rozšíření struktury „FAR“. Vybrali jsme dalších sedm rodin a zdvojnásobili kapacitu, která je dnes 29 dětí ve 14 pěstounských urgentních rodinách.

Závěrem bych chtěla poděkovat panu BAYLOVI, panu KIEFFEROVI a mému kolegovi Jeanu MEXMAINOVÍ, psychologovi, který pracuje již dvanáct let s pěstounskými profesionálními rodinami v našem departmentu, za ochotu, se kterou reagovali na mou žádost o setkání.

S každým z nich jsem vedla rozhovory, v průběhu kterých se se mnou laskavě a otevřeně podělili o zkušenosti, předali mně materiály a výroční zprávy.

Děkuji též mému řediteli, panu Bernardu CASIMIROVI, který se zájmem sleduje sociální práci v České republice a který v dubnu 2001, v červnu 2003 a v červnu 2004 umožnil stáž a přijetí sociálních pracovníků z Prahy v našem zařízení.

Co nejsrdečněji bych chtěla poděkovat paní Věře BECHYŇOVÉ a paní Martě KONVIČKOVÉ, z Občanského sdružení STŘEP Praha, za výměnu zkušeností a za spolupráci.

Paní doktorce ROTREKLOVÉ a panu doktoru KOTKOVÍ z brněnského TRI-
ALOGU děkuji za pozvání na tento seminář.

Vám všem pak děkuji za pozornost a těším se na Vaše diskusní otázky.

Nové možnosti vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí

PhDr. Hana Halfarová, Nadace Educa, Praha

Nadace Educa podporuje projekt osmiletého gymnázia kolejního typu OPEN GATE – Boarding School. V Babicích u Říčan vyrůstá bezbariérový školní areál pro 128 studentů z celé České republiky. Gymnázium je již zařazeno do sítě škol MŠMT ČR se zaměřením na živé jazyky. Škola zahájí provoz ve školním roce 2005/2006. Příjímací zkoušky proběhnou v dubnu 2005. Podrobnější informace naleznete na internetové adrese www.nadace-educa.cz a www.opengate.cz. Na kolejním gymnáziu budou společně studovat děti, které získají sociální stipendium od Nadace Educa (z celkového počtu 128 studentů budou nadací podporovány 2/3 nadaných, sociálně znevýhodněných dětí), děti platících rodičů a současně zde mohou studovat děti s tělesným postižením. Dovolujeme si požádat o pomoc v šíření informací o této možnosti studia mezi co největším počtem rodin a dětí spadajících do skupiny sociálně znevýhodněných.

Klíčová slova

Nadace Educa, OPEN GATE – Boarding School, kolejní škola, sociálně znevýhodněné děti

Osobní spokojenost a sebeúcta lidí může být ovlivněna schopností uplatnění se na trhu práce. Mít zajímavou práci, dělat jí rád a vydělávat tolik, abychom uspokojili své potřeby i potřeby rodiny je v dnešní době velmi důležité. Nemilosrdná čísla trhu práce nám říkají, že lepší šanci uplatnit se mají vzdělanější lidé a proto si myslíme, že se vyplácí investovat čas, energii i peníze do dobrého vzdělání. Studovat by měly zejména nadané a talentované děti bez ohledu na prostředí ze kterého pocházejí.

Dnešní doba sebou přináší zvyšující se sociální rozdíly mezi lidmi a tak je realita, týkající se studia nadaných dětí, jiná. Podle studie Petra Matějů má dítě z dělnické rodiny 13× nižší šanci na universitní vzdělání než potomek vzdělaných rodičů. Lidé v dělnických profesích mají většinou základní vzdělání nebo jsou vyučení. Těmto profesím odpovídá plat, který je většinou nižší než u lidí s vyšším, středoškolským

nebo vysokoškolským vzděláním. Tato úměra platí zejména pro státní sféru, v soukromé sféře to může být i jinak. V konečném výsledku se rodiny při výběru školy řídí svými finančními možnostmi. Rodiny z nejnižší příjmové hladiny většinou volí pro své děti státní školy pro jejich finanční nenáročnost. Rodiny s vyššími příjmy mají větší možnost výběru, která je bohatší o nabídku soukromých škol. Zdá se tedy, že dnes budoucí vzdělání dětí ovlivňuje nejen vzdělání jejich rodičů ale i finanční situace rodiny.

Tento současný stav profilace společnosti je velmi nevýhodný pro děti, které jsou studijní typy, rády by studovaly např. na English College v Praze, která má velmi dobré renomé, ale z finančních důvodů nemohou.

Dovolte, abych vám představila **Nadaci Educa**, která vznikla na konci roku 2002, a která má ve svém programu zejména podporu vzdělanosti dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Zakladateli nadace jsou manželé Kellnerovi. Myšlenka zpřístupnit osmileté gymnázium kolejního typu dětem, které by za normálních okolností nemohly na tomto typu školy studovat vychází z přesvědčení, že je škoda každého promarněného talentu, že je třeba dětem pomáhat a umožnit jim vzdělání, s kterým se budou moci ucházet o přijetí na našich i zahraničních univerzitách. Dát jim takové vzdělání, o kterém jsou přesvědčeni, že jim může od základu změnit život a pomůže jim lépe se zařadit do společnosti. Na gymnáziu budou tyto děti studovat společně s vrstevníky z platících rodin.

Hlavním partnerem Nadace Educa je od jejího začátku finanční skupina PPF, která nadaci podporuje finančně a současně jí poskytuje konzultační a manažerský servis.

Dlouhodobým, hlavním projektem nadace je projekt **OPEN GATE – Boarding School**. Open Gate znamená otevřená brána, Boarding School je škola, ve které se studenti učí, tráví volný čas a bydlí na kolejích. Pro Boarding School je nejlepším českým ekvivalentem **kolejní škola**. Na OPEN GATE – Boarding School bude studovat 128 studentů z celé České republiky ve věku od 12 do 19 let. Nadace Educa vyčlenila na tomto gymnáziu 2/3 míst pro nadané, **sociálně znevýhodněné děti**. Do této skupiny zařazujeme děti, které vyrůstají mimo svoji rodinu, např. v dětských domovech, rodinách pěstounské péče, SOS dětských vesničkách nebo v širších rodinách, které se dětí ujaly v situaci, kdy se o ně nemohli starat biologičtí rodiče. Mezi sociálně znevýhodněné také patří rodiny tzv. sociálně potřebné, např. rodiny s více dětmi nebo rodiny pouze s jedním rodičem. Rozhodujícím faktorem udělení sociálního stipendia pro děti z rodin sociálně potřebných bude ekonomický ukazatel. Nadace Educa považuje za sociálně potřebnou tu rodinu, jejíž finanční prostředky nepřesahují dvojnásobek životního minima. Třetina míst na kolejní škole Open Gate je vyčleněna pro platící studenty. Na kolejní škole mohou studovat i tělesně handicapované děti, neboť školní areál je na jejich přítomnost připraven. Uvědomujeme si, že na kolejní škole budou studovat děti ze dvou opačných konců

sociálního pole, že děti budou na kolejích zůstat od pondělí do pátku, že se nám zde sejdou děti ze všech koutů republiky a učitelé z celého světa. Klademe si spoustu otázek na které někdy dokážeme odpovědět, jindy ne.

Cenným zdrojem informací se pro nás stal kvalitativní výzkum, který jsme provedli v průběhu února 2004 metodou Focus Groups. Zajímalo nás, na základě čeho se rodiče rozhodují při výběru školy pro své děti, jestli mají jejich děti nějaký vliv na výběr školy, postoje ke školnému a jejich názor na školu Open Gate. Uskutečnilo se celkem osm skupinových rozhovorů v Praze a Ostravě. Jednalo se o rodiče nadaných dětí, které jsme rozdělili do tří skupin podle výše jejich příjmu. Skupinu A tvořili rodiče, jejichž příjem nepřevyšoval dva průměrné platy, tato skupina nemohla svým dětem platit soukromou školu. Skupina B rodičů byla schopna platit školné 1–5 tisíc Kč měsíčně, skupina C byla schopna platit školné 20–30 tisíc Kč měsíčně. V každé skupině rodičů bylo 8–9 respondentů, převážně žen. Skupina dětí byla tvořena 5 až 6 dívkami a chlapci ve věku 10 až 15 let.

Výsledky kvalitativního výzkumu byly zajímavé. Synonymem kvalitní školy jsou pro všechny skupiny rodičů státní nebo soukromá víceletá gymnázia nebo školy s rozšířenou jazykovou výukou. Všechny skupiny rodičů uváděly, že se při výběru školy rozhodují podle nabízené kvality vzdělání škol, nadání svých dětí a kvalitní výuky jazyků. Pro skupinu A byla nejvýznamnější podmínkou finanční nenáročnost studia a vzdálenost školy od domova. Tato skupina uvažovala pouze o státním víceletém gymnáziu, neboť soukromou školu si nemohou z finančních důvodů dovolit. Skupina B a C mohla vybírat ze škál státních a soukromých škol. Nejdůležitější pro ně je individuální přístup vyučujících, atmosféra ve škole, školní prostředí a prestiž školy. Děti, které již studují na soukromých školách na své současné škole oceňují především úroveň jazykové výuky, možnost osobního rozvoje a sebe-realizace, individuální přístup vyučujících, příjemné prostředí školy a oceňují kvalitu svých škol oproti státním základním školám.

Vliv dětí při výběru školy je značný. Zajímavé je, že rodiče ze skupiny C respektují přání a rozhodnutí dítěte, zatímco rodiče ze skupiny A a B připustili, že by akceptovali osobní volbu dítěte v případě, že by byla v jejich finančních možnostech.

Jak vidí projekt Open Gate skupiny rodičů a dětí? Zájem o školu Open Gate se objevil u všech cílových skupin. Pozitivně hodnotí malé třídní kolektivy (pouze 16 dětí ve třídě) a s tím spojenou možnost individuálního přístupu vyučujících ke studentům, rozšířenou výuku jazyků a mix českých a zahraničních pedagogů. Výsoce hodnotí stejnou šanci pro všechny nadané děti bez rozdílu sociálního zázemí a finančních příjmů. Zajímavé se jim jeví výborné vybavení školního areálu, stimulující prostředí a zájmové aktivity v odpoledních hodinách. Motivujícím faktorem pro všechny skupiny rodičů i dětí je kolektiv nadaných dětí, nemají problém s dětmi z různého sociálního zázemí. Škola by se zejména matkám líbila v podobě denní školy, připouští však, že děti by si na týdenní režim zvykly dříve než ony samy, že by odchod

dítěte do školy vadil ve skutečnosti především jim samotným. Zájem o školu je u skupiny A podmíněn získáním sociálního stipendia od nadace. Výzkum nám naznačil, že škola má naději na svůj život a prosperitu, přestože v našich podmínkách nemá tradici a jedná se o první školu koleijního typu v síti MŠMT ČR.

Bezbariérový školní komplex OPEN GATE – Boarding School, který umožňuje studium i tělesně postiženým studentům, vyrůstá na sedmi hektarovém pozemku v Babicích u Říčan, asi 20 kilometrů východně od Prahy. Areál bude kompletně hotov v dubnu 2005. Tvoří jej administrativní budova, budova školy, kuchyně a jídelna, divadlo, knihovna, čtyři budovy kolejí, hospodářský dvůr a rozlehlé sportoviště. Osnovy Open Gate jsou schválené MŠMT ČR a jsou zaměřeny na výuku živých jazyků. Maximální počet šestnácti žáků ve třídě umožňuje individuální přístup učitelů, kteří jsou vybíráni pro své zkušenosti, profesionalitu a nadšení pro výuku svých předmětů.

Výhodou naší školy je mimořádná pozornost, která je věnovaná anglickému jazyku. Studenti se setkávají s angličtinou doslova na každém kroku. Učitelé z anglicky mluvících zemí bydlí přímo v areálu školy, což sebou nese spoustu příležitostí k přirozenému kontaktu. Studenti se setkávají s angličtinou v rámci výuky, mimoškolních činností i během pobytu na koleji. Tato nenásilná forma komunikace v cizím jazyce je pro jeho osvojení velmi efektivní. Od 5. ročníku vyučujeme pět vybraných předmětů v anglickém jazyce – matematiku, informatiku a výpočetní techniku, dějepis, zeměpis a základy společenských věd. Učitelé Open Gate kombinují nejnovější metody komunikace společně s dalšími přístupy. Při výuce předmětů vyučovaných v anglickém jazyce je v hodině přítomen anglicky i česky mluvící učitel. Cílem je pomoci studentům lépe porozumět obsahu výuky a usnadnit přechod od výuky v českém jazyce na výuku v anglickém jazyce. Studenti posledního ročníku budou skládat zkoušku z anglického jazyka – International English Language Testing System (IELTS). Jedná se o rozšířenou mezinárodní zkoušku, která se začíná i v Evropě velmi rozšiřovat. Vyznačuje se vysokou flexibilitou a uplatnitelností v praxi i na většině světových univerzit. Ve 3. ročníku si studenti budou vybírat další cizí jazyk ze čtyř možností – španělština, němčina, ruština, a francouzština.

Zvláštní kapitolu v kolejní škole představuje volný čas a mimoškolní aktivity. Nabízíme širokou paletu možností k rozvíjení zájmu a potenciálu každého jedince. Mohou vybírat ze sportovních aktivit, výtvarného umění, hudby, lidového umění, modelářství, řemeslné výroby, pohybového umění a tance, přírodovědeckého zaměření, debaticího kroužku, počítačového, jazykového a filmového klubu, školních novin, kroužku mladých obchodníků, jízdy na koni, péče o zvířata a dalších dobrodružných a sportovních aktivit. Součástí volnočasových aktivit je organizování výletů, exkurzí, poznávacích expedic a prázdninových táborů v Čechách i zahraničí.

Podle vzoru zahraničních kolejních škol jsme se rozhodli zavést školní uniformy. Sledujeme tím dva cíle, jednak pocit sounáležitosti a hrdosti na školu, jednak

eliminujeme soutěživost v osobním oblečení. Naše uniformy vycházejí z barev Open Gate – tmavě modré, zelené a bílé, které jsou obsaženy v barvách loga školy. Přinesla jsem vám ukázkou oděvu dívek a chlapců a ukázkou zimního kabátu. Složení chlapecských obleků a vest dívek je z vlny 44%, polyesteru 54% a elastanu 2%, káro sukně dívek je z vlny 45% a polyesteru 55%. Pro běžné nošení mají studenti možnost různých kombinací, neboť šatník obsahuje polokošile, trička, svetr, oblečení pro letní období a sportovní oblečení. Ve volném čase a o víkendech mohou studenti nosit oblečení podle vlastního uvážení a vkusu.

Podmínkou přijetí studentů na gymnázium OPEN GATE – Boarding School je úspěšné složení přijímacích zkoušek, součástí kterých je inteligenční test a rozhovor s dítětem. Žáci studující na sociální stipendium náleží buď ke skupině dětí vyrůstající mimo rodinu nebo skupině ze sociálně potřebných rodin. Sociální stipendium odpovídá školnému platících studentů a měsíčně činí 47 000 Kč. Pokrývá náklady na školné, učebnice a učební pomůcky, ubytování, stravování, školní uniformy, volnočasové aktivity, zdravotní péči, praní prádla, využití knihovny a přístup na internet, využití krytého bazénu, tělocvičny a venkovního sportoviště, jednodenní i vícedenní výlety v tuzemsku i zahraničí a lyžařský výcvik.

Rytmus kolejni školy naučí studenty plánovat, vážit si svého času a jít si vytrvale za svým cílem. Tuto empirickou zkušenost potvrzuje i nedávný výzkum prováděný pracovníky The Art and Science Group of Baltimore (ASG) v USA, který ukázal, že studenti navštěvující kolejni školy jsou úspěšnější než jejich vrstevníci z jiných typů škol (veřejných a privátních). ASG firma se dotazovala celkem 2 700 studentů a dospělých po dobu šestnácti měsíců na jejich zkušenosti ze střední školy. Zjistilo se, že studenti kolejních škol věnují významně více hodin přípravě do školy, mimoškolním aktivitám, jsou daleko méně zasaženi hrozbou drog a alkoholu a daleko méně času tráví před televizními obrazovkami. Celkově jsou ve své kariéře více úspěšní, rychleji dosahují vedoucích pozic a jsou více filantropně zaměřeni.

Něco obdobného očekáváme od našich absolventů. Budoucí prosperitu, jejich osobní spokojenost, morální zásady a ochotu finančně přispět na slabší či handicapované. Kolejni škola Open Gate otevírá bránu pro zapálené studenty, otevírá prostor pro ty, kteří nemají možnost ale mají schopnosti a chuť zkusit něco nového. Prosím dejte jim vědět.

Zkušenosti a adopcí čtyř dětí

Jana Ramíková, Frýdlant n/Odrou

Vážení přítomní,

musím se přiznat, že když mě poprvé, zhruba na začátku tohoto roku, oslovila doktorka Valoušková, abych zde vystoupila se svými praktickými postřehy a zážitky z adopce našich čtyř dětí, tak jsem ji odmítla, protože jsem měla pocit, že znám spoustu jiných, kteří zažili věci, o kterých by bylo dobré, abyste slyšeli.

Krátce na to jsem začala připravovat podklady pro soudní jednání o nezrušitelné osvojení naší nejmladší dcerky Nelinky. A hned jsem měla důvod sem jet. Znovu jsem si totiž uvědomila, že adoptivní či pěstounský rodič se musí připravit nejen na přijetí dítěte, faktu biologických rodičů, atd., ale musí se hlavně připravit na to, že okolí a především úřady na něj připraveni zpravidla vůbec nejsou, a že musí vládnout vlastnostmi a znalostmi jako uchazeč o post manažera, aby to mnohdy vše dotáhl dokonce.

Na soud o osvojení jsem se připravovala popáte a zprvu jsem si myslela, že půjde už o vcelku rutinní záležitost. Ale zjistila jsem, že dětí máme asi pořád ještě málo, protože jsem neustále něčím překvapována. V této chvíli si neodpustím zmínit svou největší zkušenost, kterou jsem právě díky adopci nabyla, a sice, že ani sebelepší zákon mi ještě nic nezaručí. Vše je totiž v lidech – buď ten zákon (i ten méně dokonalý) či jiné ustanovení vezmou a pracují s ním ve prospěch v našem případě dětí nebo se za něj schovávají a mnohdy volný výklad jim k tomu dobře napomáhá.

Já vám dnes chci vyprávět svůj příběh o adopci, ale ještě než se do něj pustím, chtěla bych vám zde předložit v několika bodech jeho hlavní problémy. Myslím, že jejich řešení by ulehčilo život mnoha rodičům s dítětem v předadopční péči, navíc na sebe navazují a vzájemně se od sebe odrážejí.

1. Pro žádost o nezrušitelné osvojení je limitující dovršení jednoho roku dítěte.

U dětí starších je možno dítě nezrušitelně osvojit po třech měsících v předadopční péči. Když jsem zjišťovala, proč je zde tento limit, bylo mi sděleno, že je to pro případ, že by se u dítěte objevila např. závažná choroba, aby měli rodiče možnost adopci zvážit. Nezlobte se, to mi hlava nebere!

Děti v kojeneckých ústavech jsou kvalitně vyšetřeny a v denní lékařské péči, kterou děti u biologických rodičů nemají. Domnívám se, že jako žadatelé jsme odborníky dostatečně prověřování a připravování a jsme dost zralí na to nést rodičovství a své rozhodnutí se všemi důsledky. Nechcete mi přece říci, že dítě po dovršení prvního roku může dostat už jen chřipku či angínu? Co když se choroba objeví později? Já se cítím jako rodič plnohodnotná a své děti, které jsem sice neporodila, miluji a považuji za vlastní se všemi důsledky zdravotními i výchovnými.

Naše starší dcera se narodila předčasně v 8. měsíci a měla s tím spojené zdravotní problémy. Asi v 5. měsíci věku nám při vyšetření na neurologii řekli, že je hluchá a mnoho tomu tehdy nasvědčovalo. I když jsem tehdy přemýšlela o ledasčems ani na okamžik nás nenapadlo ji vrátit!

2. Já jako rodič mám v ruce „Rozhodnutí o svěření do předadopční péče“, na základě kterého dítě propustí z kojeneckého ústavu a může u nás bydlet, vyřídím porodné a příp. některé sociální dávky, a to je asi vše. Jinak se sice o dítě starám, ale jsem pro úřady něco jako teta.
3. Dítě má určeného opatrovníka (pracovníka přísl. soc. úřadu), který ho zpravidla nikdy neviděl a stejně tak budoucí rodiče. Má zkušenost je, že z 5-ti soudních jednání se opatrovník soudu osobně zúčastnil jen jednou (a to jak uslyšíte, jsem k tomu přispěla).
4. Dítě nemůže mít např. trvalý pobyt s námi, ale do nabytí právní moci rozsudku má trvalé bydliště u svých biologických rodičů, pak je přihlášeno zpětně. Všechny naše děti byly u nás zhruba rok než proběhl soud. Přitom změna trvalého bydliště nevyžaduje žádný zásah orgánů a není problém jednoduchým úkonem jej změnit. Mě např. v případě už zmiňované Nelinky sami žádali z MěÚ v Karviné, abych se pokusila změnu bydliště provést, protože jim z kontaktního místa volali, že hrozí neoprávněné vyplácení sociálních dávek biologickým rodičům. Marně.
5. Dítě v předadopční péči i díky rozdílnému trv. bydlišti má problém získat cestovní doklad, protože pasové oddělení má ve směrnici napsáno, že opatrovník má být určen soudně. Takže rodina nemůže vycestovat v našem případě vždy zhruba rok ani na Slovensko.

Abych zde podepřela předchozí argumentaci, budu vám teď vyprávět průběh mé cesty za rozsudkem o nezrušitelném osvojení naší nejmladší dcery Nely, která 6. dubna t. r. dovršila rok. Protože jsme měli v 2. pol. června vycestovat celá rodina na 3. týdny k moři, snažila jsem se žádost na soud podat v předstihu 1. měsíce, aby byl větší prostor pro jednání. V případě, že by soud nestihl jednat, chtěla jsem ji vyřídít pas na její původní jméno. Jednoduché, ne? Pro úplnost ještě uvedu, že naše rodina má trvalé bydliště v Ostravě, přechodně bydlíme v domě na vesnici v okrese Frýdek-Místek.

Jak se později ukázalo, první chybu jsem udělala, když jsem s manželem podepsala návrh, který jako vždy předtím, připravila pracovnice magistrátu v Ostravě, jehož prostřednictvím, jsme žádost podávali. Podepsala jsem i přesto, že se mi forma ani obsah vzhledem k předchozím návrhům nelíbil. Ale nedokázala jsem ho vrátit k přepracování, vycházela jsem z dřívějších dobrých zkušeností a své logiky, že dané pracovnice nejlépe ví co návrh musí obsahovat.

5. března t. r. byl návrh doručen soudu v Karviné. Asi za 2 týdny jsme byli oběsláni, ale nikoliv pozvánkou k soudu, ale usnesením, ve kterém nám bylo uloženo návrh dopracovat o označení účastníků jednání, vylíčení rozhodujících skutečností, dále např. o datum, atd. Strávila jsem dopoledne na magistrátu, kde jsme žádost dopracovali a odeslali zpět soudu. Po krátké době jsem už netrpělivě volala na soud, zda byl případ už přidělen a dozvěděla jsem se že ano. Úřednice jsem se ptala v jakém časovém horizontu je možné nařízení jednání. Odpověděla mi, že případ dostal nový soudce, takže neví. Řekla jsem, že mu zavolám, načež mi tato řekla, že s panem soudcem mluvit nesmím a komunikovat se soudem musím jen písemně. Poslechla jsem a napsala dopis na soud ve věci vyhovění v termínu. Odeslala jsem a ve stejné době napsal pan soudce mě, že rozhodl o místní nepřislušnosti soudu a že po vypršení lhůty na odvolání bude spis postoupen soudu ve Frýdku–Místku, tedy soudu v místě přechodného bydliště. Už jsem nebyla poslušná a panu soudci zavolala a ptala se, zda mi může zaručit, že soud ve Frýdku–Místku se také nebude cítit místně nepřislušný a nepošle spis pro změnu do Ostravy. Tento mi vyrazil dech, když mi po té co jsem mu sdělila, že u našich 3 starších osvojených dětí probíhal soud vždy v místě narození a vysvětlila proč na to spěchám, řekl: „Proč jste mi nezavolala, tam nebyl žádný problém, kdybych to věděl, tak jsem to soudil. Já jsem nový, myslel jsem, že to je tak lepší“.

Odvolat jsem se proti tomuto rozhodnutí mohla jen ke Krajskému soudu. Neodvolala jsem se a čekala na nabytí právní moci. A mezitím jsem kontaktovala soc. pracovníci v Karviné jako opatrovníka ve věci vydání cestovního dokladu. Ta mi okamžitě sdělila, že to nejde, že už to taky jedni chtěli, a že to nešlo. Volala jsem soc. pracovníci v Ostravě, která jako opatrovník naší starší dcery žádala o vydání pasu, aby mi poradila, ta se spojila s paní v Karviné, avšak výsledek byl stejný. Dítě nemá soudem určeného opatrovníka. Prosila jsem paní v Karviné, aby napsala jako opatrovník, který je určen v Rozhodnutí o svěření do předadopční péče souhlas, že si pas zajdu vyřídit sama, ale nevyhověla mi. Spolu s pracovníci magistrátu v Ostravě, jsem napsala své stanovisko, kde jsem se odvolávala na zákon o rodině a zákon o sociální ochraně, kde se praví, cituji: „Dokud není dítěti ustanoven poručník, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně právní ochrany dětí“.

Pracovnice mi sdělila, že právě jen v nezbytných případech Když jsme mluvili o zájmu dítěte navrhla mi, abych požádala o souhlas biologické rodiče, že když bydlíme mimo trvalé bydliště, že se nemusím bát. Další návrh, který jsem od ní dostala byl, ať Nelinku necháme doma. Navíc mi na otázku, proč by dítě v předadopční péči, kde je už u soudu podán návrh a jde jen o časový nesoulad, nemohlo mít pas odpověděla, že mi může argumentovat tím, že co kdybych dítě vrátila. Na mou reakci, že když ho vrátím s pasem, zda to dítěti uškodí či zda nikoliv jsem odpověď

nedostala. Každé jiné dítě, které má vlastní pas může vycestovat s kýmkoliv bez příbuzenského vztahu, tady však musí být dítě odkázáno na to, jak zrovna chápe úředník slovo nezbytný či co to je zájem dítěte.

Když se i po mém stanovisku nic nedělo, zkusila jsem volat přímo na pasové oddělení a chtěla jsem někoho, kdo je o mém případě informován. Úřednice, která se mnou mluvila mi sdělila, že informována je. Na otázku jak to vypadá mi řekla, že u nich byl učiněn dotaz a oni odpověděli. Tak jsem se ji ptala co odpověděli a ona mi řekla, že na to se musím zeptat soc. pracovníce, které odpověděli. Tak jsem znovu sháněla soc. pracovníci, která mi řekla, že jim i na ministerstvu řekli, že to nejde. Volala jsem proto paní vedoucí matriky a poprvé jsem se setkala s člověkem, který se mi snažil pomoci a zajímal se. Musela jsem ji vysvětlit celý proces adopce, to že opatrovník je určen, ale mě i dítěti je to jaksi nanic. S paní vedoucí jsem se nakonec domluvila, že se budu snažit aby se konal soud, že mi pro urychlení pak na počkání vystaví rodný list. Navíc mi pak sama volala, že si zavolala určené opatrovnici, a že v krajním případě pas vydá, protože by mi chtěla pomoci. I já jsem sama měla zájem aby proběhl soud a pas, který by platil tak 14 dní jsem nemusela vyřizovat.

Mezitím vypršela odvolací lhůta a 5. 5. jsem dle domluvy volala na soud v Karviné, zda už odešel spis na soud do Frýdku – Místku. Tam mi řekli, že si mám zavolat až 11. 5. Volala jsem tam 11. 5. a řekli mi, že spis odešel 5. 5.. Několikrát jsem se ujišťovala zda opravdu a řekli, že ano 5. 5. Volala jsem hned do FM a tam jsem se dověděla, že jim nic nepřišlo. Volala jsem tedy zpět do Karviné a tam mi sdělili, že ten spis sice odešel, ale je ještě tam. To jsem nějak nechápala, tak mi vysvětlili, že 5. 5. si spis po navršení lhůty odepsali z referátu, ale že fakticky odejde kurýrem 11. 5. odpoledne.

A tak jsem znovu čekala a pak volala do FM dokud jsem se nedozvěděla jméno soudce, kterému byl případ přidělen. Ten mě vyslechl a řekl, že mu mám zavolat v pátek (bylo pondělí), že spis zatím nedostal na stůl. Ve čtvrtek mi pak od něj přišel dopis, ve kterém mě žádá, abych okamžitě nahlásila jména svého, a manželova ošetřujícího lékaře.

V pátek mi pan soudce sdělil, že spis stále nedostal, když jsem mu řekla o dopisu, odkázal mě na úřednice. Volala jsem a ptala jsem se proč chtějí jména lékařů, když je tam mají včetně jejich zprávy o naší způsobilosti (bez úplnosti by spis nebyl přidělen ani soudci v Karviné). Paní se ještě jednou podívala a našla. Slíbila mi, že už panu soudci spis dá. Tak jsem se konečně další pondělí dozvěděla termín jednání. Týden na to přišla písemná pozvánka. Soud se měl konat přesně o týden později. K mému překvapení pan soudce určil nového opatrovníka, kterým byl MěÚ ve Frýdlantě nad Ostravicí. Okamžitě jsem tam volala abych zjistila, zda k soudu přijdou. Tam mi po poradě pracovníce sdělila, že nás neznají a v tak důležité věci nemohou říct jen tak ano. Navíc, že je pondělí odpoledne a od středy má školení, takže tam nebude a nestihne ani nic napsat. Nabídla jsem, že pomohu se získáním podkladů z Ostravy a návštěvu u nás. Pracovnice magistrátu však měla dovolenou a zastupující

pracovnice mi řekla, že se na to může podívat až ve čtvrtek. Když ten den manžel přišel z práce domů, zrovna držel Nelinku na rukou, když jsem mu se zajíkaním zoufalá vyprávěla o dalších potížích. Rozesmál mě, když řekl: „Tak jim ji zavezeme. Jsou opatrovníci, tak ať opatrují. Do večera to snad vyřeší. „ Nelinka samozřejmě zůstala doma a já jsem další den ráno volala panu soudci, který se mezitím s danou pracovníci domluvil. Na základě tohoto rozhovoru mi slíbila, že pro ni můžu přijet, aby u nás provedla místní šetření. Přivezla jsem ji odpovídala na otázky, kolik platíme za elektrikou, školku, jaké jsou mimořádné výdaje....

V den soudu jsem se cítila jako v den státnic či maturity, prostě jsem čekala co může ještě jednání zhatit. Soud proběhl bez problémů, soudce nám vyšel ve všech směrech vstříc a tak mi už zbývala jen cesta s rozsudkem do Karviné pro nový rodový list. Telefonicky jsem se s paní vedoucí domluvila na schůzce a chvíli měla pocit, že to klapne. Ale jen chvíli.

Paní vedoucí mi volala zpět, že zjistila, že podle nového ustanovení musí mít všechny osvojené děti novou koncovku RČ a tu koncovku musí dát Praha a trvá to 1 měsíc. Slíbila však, že se pokusí to s Prahou domluvit a řešit pomocí faxu. To se ji po týdnu podařilo, avšak mezitím mi sousedka sdělila, že na zapsání do pasu čekala týden, který jsem v té době já už k dispozici neměla. Opět jsem nažhavlala telefony, abych zjistila pravý stav věci, protože u ostatních dětí nám to vyřídili na počkání. Což taky hlavní pasové odd. dělá, ale zrovna se stěhovalo, takže týden nepracovali!!! Nakonec jsem s pomocí známých to zapsání do pasu dostala mezi krabicemi den před odjezdem na dovolenou. Uf, uf.

Tady byste si mohli myslet, že můj příběh končí. Ó nikoliv, mám pro vás ještě doušku. Když mi bylo nejhůř, hledala jsem na této situaci něco pozitivního. Vtipně jsem říkala, když nemůže mít Nelinka s námi trvalé bydliště, že to pozitivní je, že za ní nemusím platit odpadky! Po návratu od moře jsem odjela s dětmi na týdenní pobyt do Východních Čech a po návratu jsem doma našla složenku, iniciativně manželem zaplacenou, a víte za co? Správně! Za odpadky. Ale ne za dobu od rozsudku soudu, ale ne za dobu, kdy jsme ji fyzicky převzali do péče, ale od narození!! Hned jsem tam volala, že to z principu platit nechci a chci peníze zpět. Úřednice mě požádala o doklady, omluvila se mi, že dostala podklady z matriky. Šla jsem tedy na matriku a ptala se, co to má znamenat, když bydliště nejde změnit v době předadopční péče a odpadky jdou platit od narození. A paní mi sdělila, že se tím zamazávají stopy. Takže jsem jen vyvalila oči jak je ten systém dokonalý. Protože z televize a kina vím, že kdyby jednou po Nelince pátrali třeba biologičtí rodiče a šel po tom nějaký soukromý detektiv mohl by zjistit nesrovnalosti v placení odpadu, odhalit ji a ani nová koncovka RČ z Prahy by nepomohla.

Děkuji za pozornost!

Moje kariéra matky „velké pěstounské rodiny“

Elen Gomolová, Sdružení pěstounů v Ostravě

Dobrý podvečer, vážení posluchači, dovoluji vám se vám představit. Jmenuji se Elen Gomolová a se svým manželem vychováváme devět dětí. Kromě dvou narozených dětí máme dítě v adopci, děti v poručenské péči a v pěstounské péči. Mám zato, že některé děti se narodí pod srdíčkem a některé v srdci. A o těchto dětech bych vám ráda něco řekla. Nečiním si žádné nároky na obdiv či chválu, že jsme si postupně přibrali děti z dětských domovů, ale uvědomuji si, že jsem ve svém životě hodně dobrého dostala a tudíž mohu i já dávat druhým. Prožila jsem velmi šťastné dětství, kdy moji rodiče mě vedli k osobnímu vztahu k Bohu, k úctě k životu a člověku. Byla jsem obklopena láskou mých rodičů, sourozenců a přátel. Mojí životní výhrou bylo i to, že jsem si vzala láskyplného muže a žila a žiji ve šťastném manželství. Narodily se nám dvě děti, holčička s klukem a já naplno prožívala mateřství. Ráda vzpomínám na dobu, kdy jsem svého chlapce kojila, a protože jsem měla více mléka než bylo zapotřebí, můj muž odnášel přebytky do kojeneckého ústavu. Občas mluvil o tom, kolik je tam opuštěných dětí, a jak je mu jich líto, ale já jsem se nad tím nějak netrápila, viděla jsem před sebou své děti a možná o to více jsem je k sobě tiskla. Děti odrostly, už začaly chodit do školy a manžel přišel s myšlenkou, že bychom si mohli vzít nějaké dítě z kojeneckého ústavu. Popravdě řečeno, velmi mě zaskočil a má odpověď zněla ne. Já nedokážu milovat cizí dítě jako svoje a abych ho vychovávala jen ze soucitu a proto, že je to ušlechtilé. To nezvládnou. A manžel na mě tlačil a tlačil, dokonce používal i slova jednoho biblického textu: „Kdo může dobře činit a nečiní, hřích má“, a já si byla vědoma toho, že jsem doma s dětmi, že bychom dalšího človíčka zvládli, že v tom nebudu sama, a tak jsme si podali žádost. Na dobu vyřizování, vyšetřování a čekání nevzpomínám zrovna ráda, ale pak přišel den, kdy jsme jeli do kojeneckého ústavu, manžel byl velmi natěšený a já s „porodními“ bolestmi. Přinesli nám dvouletého chlapce, nejdříve mi seděl na klíně a já si v duchu opakovala: „Tak toto je moje dítě“ a nešlo to pochopit. Necítila jsem ani radost, ani strach, lásku či soucit. Prostě nic, prázdno a na otázku, jestli si tohoto chlapce chceme vzít, jsme jednohlasně řekli ano. Domluvili jsme se, že si na druhý den doneseme pro něj své oblečení a když jsme vyšli ven z budovy, najednou jsme měli obrovskou radost, že se nám narodilo třetí dítě a komu to řekneme. S tou radostí jsme se museli s někým podělit. Když jsme si ho přinesli domů, naše děti byly ještě ve škole a protože věděly, že až se vrátí domů už tam bude, tak první slova byla: „Kde je, mami.“ A náš malý Vítěček stál, kýval se ze strany na stranu a natahoval na každého své ručky a za chvíli byl celý náš. Když jsem si uvědomila, že mi voní když se zpotí, že je mi milé, když mě pusinkuje, i když jsem poslintaná, že ho miluji se vším všudy, byla jsem přemožena vděčností a jen jsem si vyčítala, že jsem napočítat-

ku říkala ne. Teprve teď jsem prožívala naplno mateřství a řádně si to vychutnávala. Pak jsme dostali zprávu, že se má narodit jeho sourozenec, jestli bychom si ho vzali, řekli jsme ano, znovu podali žádost, ale toto dítě po porodu zemřelo, tak jsme dostali jiného chlapce – tříměsíčního – do adopce. Toto miminko nás všech silně udivovalo svou vyspělostí, ale i svou vitalitou a křikem. Toto období bylo pro mě velmi náročné, zvlášť, když jsem ho nemohla kojít. V noci co tři hodiny připravovat mléko, nerušit ostatní, ale na druhou stranu také bylo nádherné sledovat, jak roste, jeho první krůčky, první slova, jeho radost, když nás viděl. Když mu bylo asi pět let, viděl mou sestru jak kojí své dítě a přišel za mnou, přitiskl se ke mně a s lítostí mi řekl: „škoda, že jsi mě taky nemohla kojít.“ Snažila jsem se mu vysvětlit, že když jsem mu dávala láhev s pitím, že jsem mu ji nikdy nedala v postýlce, ale vždy jsem si ho vzala do náruče, jako bych ho kojila, ale jemu to nestačilo. Pořád mi říkal, že to ale není ono a v tom jsem si vzpomněla, že když jsme ho dostali, mé sestře se narodil jen o deset dní mladší vlastní chlapec, a protože měla taky dostatek mléka, tak při společné vánoční dovolené mi našeho Filipka taky nakojila. S velkou radostí, že jsem si na to vzpomněla, mu říkám: „Fildo, ale Olinka (tuto tetu má velmi rád) tě kojila.“ On mě velmi překvapil svou reakcí: „No, to je sprosté, to jsem vůbec nechtěl.“ „A co je na tom sprostého?“ „No to její prso a ne tvoje“. O to víc jsem si ho přitiskla k sobě a zalila mě vlna radosti, že já jsem celá jejich a oni moji.

Jednou večer jsme si povídali se staršími dětmi, a můj muž dostal nápad, rozdal každému papír a řekl nám, abychom na něj napsali, co si nejvíce ceníme na to druhém. Dojalo nás, když jsme si přečetli odpovědi našich dětí, na kterých stálo, že nejvíce hodnotí to, že jsme si vzali děti z domova. Byly to stejné odpovědi, i když každý psal sám.

Jednoho pondělního dopoledne zavolala sociální pracovnice, že museli odebrat jedenáctiletého kluka z pěstounské rodiny pro fyzické a psychické týrání, že neví, ke komu by ho umístili, že ho nemohou dočasně dát do dětského domova, protože mu tím bylo vyhrožováno a tím pádem měl panickou hrůzu z tohoto prostředí, jestli bychom si ho my nevzali. Pamatuji si, jak jsem byla přilepená k židli a hlavou se mi honilo všechno možné, v prvé řadě, že už je tak velký kluk, jak to zvládneme... V ten den mi volala sestra z Anglie, která v té době tam studovala, a když jsem ji o tom pověděla, její reakce byla: „Vy to zvládnete, ber ho“. Asi za hodinu telefonovala druhá sestra a ta mi řekla: „Eli, tvou povinností není brát si každé dítě, co ti nabídnou, uvědom si, kolik práce máš s Filipem, jak jedeš nadoraz, zvaž to, já bych ho nebrala“. Nakonec zavola můj muž a ten se hned skontoval s paní soc. pracovnící a v ten den odpoledne jsme si už jeli pro Lukáše. Zpočátku to nebylo jednoduché, starší děti měly problém s přijetím, dokonce Vítek jednou prohlásil, že všichni jsme vlastní, akorát Lukáš je naše nevlastní dítě. Na můj udivený pohled mi vysvětlil, že přišel k nám už moc velký. Ale čas pomohl k tomu, aby se u nás adaptoval a dnes jsme moc za něj vděční, a nikdo z nás nemá pocit, že by nebyl vlastní. Vzpom-

mínám na určité období u něj, kdy trpěl strachem a nenávistí k bývalé pěstounce a protože jsem věděla, že věci se mají jinak a že mu pomůže, když jí odpustí, zařídila jsem setkání, kde pochopil, že mu nikdo nechce ublížit, že ho naopak mají rádi, ale že to s ním neuměli zvládat. Dobře vím, jak se mu ulevilo a párkrát bývalou rodinu navštívil.

Při jedné návštěvě v kojeneckém ústavu jsem se dozvěděla, že tentokrát mají dostatek holčiček. Abych to vysvětlila – manžel měl přání hned u prvního dítěte, aby to byla holčička, a dostali jsme tři kluky – a tedy jestli bychom si nějakou nevzali. V té době manžel odjížděl na šest týdnů do Ameriky, a když jsem mu o tom řekla, měl velké pochopení pro to, že mám toho dost a vůbec na mě netlačil. Já naopak měla strach, jestli všechno dobře dopadne a v pořádku se vrátí domů, tak jsme si žádost nepodali. V posledním týdnu, než se měl vrátit domů, volali z kojeneckého ústavu, že tam byla sociální pracovnice z magistrátu, které se ptali, jestli jsme si podali žádost na další dítě, a když ona nic nevěděla, proto volají, že mají pro nás holčičku, že si budeme moci vybrat a jak to tedy s námi je. Řekla jsem jim, že až se muž vrátí, hned se ozveme. Ten večer manžel volal, a když jsem mu řekla, že mají pro nás holčičku, typicky zareagoval: „Už abych byl doma“. Když se šťastně vrátil, na druhý den jsme jeli do kojeňáku, a protože jsme se špatně domluvili, manžel už tam byl a já byla ještě doma. Hned jsem sedla na tramvaj a jela za ním. Znovu musím říct, že mi bylo špatně, opět „porodní bolesti“ a největší starost mi dělala zmínka o tom, že si budeme moci vybrat. Jak poznám, která holčička má jít k nám, to bylo pro mě neřešitelný problém. Byla jsem nervozní, musela jsem se přimět myslet na něco jiného, a tak jsem si představovala, jaké jí dáme jméno. Najednou mě napadlo jméno Karolínka, a tak mě to jméno nadchlo, že jsem si ho v duchu zdobňovala a najednou jsem vystupovala z tramvaje. Před kojeneckým ústavem mě čekal natěšený manžel, který se už nemohl dočkat a když nám paní doktorka řekla, že tam mají moc šikovnou holčičku polobulharskou, kterou by nám doporučovala, pak ještě jinou holčičku a nakonec je tam i Karolína, tak bylo rozhodnuto. Když nám Karolínku donesli, měla právě jeden rok, hodně plakala, a když jsem si ji vzala do náruče, hned byla moje a do ouška jsem jí šeptala, ať už nepláče, že už má maminku a maminka má ji. Dopadlo to pro nás tak dobře, že jsme ji tam už nemuseli ani na chvíli nechat a hned jsme si ji mohli vzít domů, i v ústavním oblečení. Vybavuje se mi, jak jsem s ní běžela do třetího patra, kde jsme bydleli, klepu na dveře a nejstarší dcera otevřela, Karolínka na ni natáhla své ručky a ty krásně hnědé oči se usmály, vzala ji do náruče a celá dojatá řekla: „maminko, ona je tak krásná...“ Nesmím zapomenout, že než jsme si pro ni jeli, tato naše dcera měla připomínky, že oni zavolají a my hned jedeme, kolik už nás je, ale já ji ubezpečovala, že dnes nikoho nepřivedeme, že když, tak až na druhý den, a teď ji drží v objetí a je z ní celá pryč. Šla z náruče do náruče, a byli jsme přešťastní. Protože slavíme s dětmi dvoje narozeniny, jedny kdy se narodily a druhé, kdy se narodily u nás, chtěla jsem si

zapsat do kalendáře, kdy k nám Karolínka přišla. S překvapením jsem zjistila, že toho dne bylo Karolíny. Opravdu, Karolínka měla k nám přijít. Večer jsme ji uložili do postýlky a manžel ji hladil po vláskách a chtěl ji držet za ručičku, ale překvapilo nás, jak nám ji oddělávala a nechtěla, abychom ji hladili. Nosit ano, ale nějak se s ní mazlit, to ne. Časem to dopadlo tak, že chtěla už spát mezi námi, držet se každého za ruku a být u nás co nejbliž.

Byli jsme šťastná rodina a Karolínka byla takovou tou třešničkou na dortě. Bydleli jsme tehdy v paneláku, měli jsme sice dva byty, ale místo pro další dítě už nebylo. I kdyby nám sebevíce chtěli někoho dát, nebo my si chtěli někoho vzít, nebylo by kam ho dát. Za nějaký čas opět zazvonil telefon, stejná sociální pracovnice volala, že se uvolnilo Zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče, tedy domeček s velkou zahradou a jestli bychom o to neměli zájem s tím, že bychom ještě postupně přijali dvě až tři děti. Ať se přijedeme podívat a případně se domluvit. To byl náš sen, všech, i dětí, bydlet v domku se zahradou, mít tam kočičku a psa, to si děti neustále přály, a teď nám to bylo nabídnuto. Nemuseli jsme se rozhodovat, hned nám to bylo jasné a brali jsme to jako dar, že budeme moci bydlet v domku. Když jsme se zabydleli, hned druhý týden Filípek přinesl koťátko a do měsíce jsme si koupili psa. Užívali jsme si zahrady a každý den si uvědomovali, jak je prima, že tu můžeme bydlet. Měli jsme pocit, že jsme někde na dovolené, tak nám bylo dobře a stále je. Za další měsíc jsme dostali sourozence, čtyřletou holčičku a tříletého chlapce. Opět se mi vybavuje, když jsme pro ně jeli, jak s nimi zdravotní sestřička vyšla z výtahu, jednoho držela z jedné strany za ruku a druhého z druhé strany, přišla k nám a řekla: „Děti, tak toto je vaše nová maminka a tatínek, mějte se dobře, nashledanou“ a odešla. Zůstali jsme tam stát na chodbě, možná více vystrašení než děti; honem jsem každému dala do ruky koláč a za druhou ručku je vzali a šli s nimi do auta. Ještě dnes se divím, že ty děti s námi šly bez křiku, nasedly do auta bez problémů. První naše zastávka byla v supermarketu, kde jsme si každého posadili zvlášť do nákupního vozíku a jeli nakupovat. Děti byly jak ve vytržení, všechno nám házely do vozíku, my to zase vraceli zpět do regálů, samozřejmě že nějaké dobroty tam zůstaly a pak jsme jeli domů. Tam se chovali úplně normálně, jako by u nás odjakživa bydleli, večer šli v pohodě spát a ráno za mnou přišla Janička, za ní Radeček a řekla, „teto, my chceme domů.“ A já pochopila, že si je občas personál brával na víkendy domů a oni měli pocit, že jsou u nás jen na návštěvě. Víím, jak jsem je objala a řekla jim, že už jsou doma a oni to nemohli pochopit. Nebylo to zpočátku jednoduché, pamatuji si, jak po delší době k nám stále nechtěli do postele, i ostatní děti je volaly, ale oni jen stáli a dívali se. Nikdy předtím neleželi s dospělou osobou a bylo to pro ně nepředstavitelné. Teď by už bylo nepředstavitelné, že by nebyli s námi brzo ráno v posteli. Problémy nastaly s Karolínkou, nechtěla se dělit o lásku maminky a tatínka, i když jsem se snažila každý večer jí šeptat do ouška, že je ta moje nejmilovanější holčička, nestačilo to a jak mohla, tak jim dávala najevo, že by měli jít zpátky do kojeňáku.

Jednou jsem si ji vzala na klín a ptala se jí, jestli by se jí líbilo, kdyby neměli maminku ani tatínka, jestli to jim přeje, a tu se rozplakala, že ne, že chce, aby byli u nás. Zase ten krásný čas i toto vyřešil. Bylo to náročnější přijmout najednou dvě děti, říkala jsem si, ještě že mám dvě ruce a dvě kolena, na které si je mohu posadit. Dodnes, když se Radeček se mnou mazlí, říká mi, že jsem jenom jeho maminka, „ty jsi mojinka“. A u Janičky jsem taky „jenom mojinka“ a Karolínka volá, ne, ona je všech.

A poslední naše dítě, (vlastně nevím, jestli poslední) to si už vybrali naši kluci sami a řekli nám o chlapci, kterého by chtěli mít doma. Vrátili se z tábora, kde s tímto klukem byli a věděli, že je z ústavu. První slova po návratu domů byla: „mami, vezmeme si Honzíka, on je moc fajn kluk“. A proč ne, vyřídili jsme to, jeho maminka dala souhlas, vzdala se práva na odvolání a my si od vyřízení za tři dny mohli jet do domova pro Honzu. A protože je to už velký kluk, měl už patnáct let, chtěli jsme, aby se i on vyjádřil, jestli k nám chce jít a on řekl, že by moc rád. Překvapilo nás, když jsme si ho přivezli domů, že neměl vůbec nic, ani aktovku do školy, ani svůj kartáček na zuby, ani papuče apod. V tašce si nesl originál zabalený dětský mikroskop, který dostal na vánoce z nadace Terezy Maxové. Dodnes leží doma zabalený. Ale to je nepodstatné, více mě těší, že je náš a my jeho. Protože jsem věděla, že má kontakt se svou maminkou, chtěla jsem se s ním dopředu domluvit, jak nám bude chtít říkat, ale než k tomu došlo, předešel nás tím, že na nás začal volat mami a tati. Myslím, že to bylo to nejlepší řešení, zvláště když slyšel ostatní, že nás takto oslovují, aby se cítil doma a ne na návštěvě. Umožnili jsme již návštěvu jeho maminky u nás doma a když odešla, Honzík mi řekl: „Mami, že mám fajnou mamku.“ A já pochopila, že je třeba s láskou přijímat i jejich rodiče.

Cítíme se s manželem velice bohatí, na jedné straně, že máme krásné a šikovné děti a na druhé straně, že můžeme přijímat tolik lásky a samozřejmě i dávat. Děkuji za pozornost.

Návrhy možných změn v systému NRP

PhDr. Jarmila Valoušková, Centrum NRP Ostrava

Legislativa o NRP má několik zajímavých předznamenání:

- prvořadý je zájem a blaho dítěte
- rodinná výchova má přednost před výchovou ústavní
- i adopce je služba dítěti

Přesto tato předznamenání, jak se zdá nestačí. Nestačí na to, aby se alespoň viditelně snižoval počet dětí žijících v ústavních zařízeních. Podstatu problémů vidím ve společenském povědomí. Široká i odborná veřejnost vnímá mnohdy celoživotní (může být i mnohaletý) pobyt dítěte v ústavním zařízení jako normální, popř. nezbytný – když vlastní rodina selhává a náhradní rodina se (prý) nenajde.

Zdá se (mi), že právě změna společenského vědomí, tzn. odborné, ale i široké veřejnosti, je nejdůležitějším cílem, se kterým přijde souběžně i změna legislativy. Předznamenání, či princip, že „děti patří do rodiny – nikoli do ústavu“ musí platit. Zároveň ovšem s další detailizací preferencí – tzn.

- v první řadě do rodiny biologické – už tento princip navozuje otázku, zda děláme skutečně dost pro pomoc ohroženým rodinám
- v druhé řadě do rodiny náhradní – ta nahrazuje to co nefunguje v rodině vlastní
- a teprve na třetím místě má být ústav – tedy ta nejposlednější možnost, kterou ovšem budeme vnímat jako selhání společnosti

Otázka selhání rodiny patří do jiné kapitoly problémů.

Platnost principů je univerzální. Proto by z našeho slovníku měl vymizet termín „vhodné – nevhodné dítě do rodiny“. Pokud **hledáme rodinu pro dítě**, pak musíme vskutku hledat – a pokud možno najít – takovou rodinu, která bude ochotna a schopna přijmout dítě takové jaké je. Tedy třeba i dítě „ne právně volné“. Zájemcům mohu doložit konkrétními případy rostoucí počet rodin ochotných přijmout takové dítě – pokud jim **pomůžeme**. I tato „pomoc“ je předmětem opět další kapitoly řešení stávajících problémů.

Ke změně trendu, tedy ke skutečně zvnitřněnému zájmu společnosti, aby se hledaly rodiny pro dítě a bylo co nejméně dětí v ústavech, by mohlo přispět i zrušení termínu „**žadatelé**“. Ba dokonce „**uspokojení žadatelé**“. Popř. žadatelé, kteří byli či nebyli „**řešení**“.

Jak interpretovat výrok prověřené „žadatelky“ v internetové diskusi „Hurá, zítra se u nás budou rozdávat dětičky“? A když tutéž větu řekne erudovaná sociální pracovníce.....

Jestliže hledáme rodinu pro dítě – a to i pro malé, bílé, zdravé do adopce – tak jacípak žadatelé. I adopce je služba dítěti – říká zákon. Je pravda, že uchazeči o NRP, tedy i adopci se jako žadatelé cítí. Vždyť si dali písemnou žádost u úřadu, dokonce i něco jako objednávku a očekávají, že jejich žádosti bude – musí být – vyhověno.

Znám 2 typy reakcí uchazečů na tuto „písemnou objednávku“. Jedni jsou nešťastní a dotýká se jich to a druzí se upevní v přesvědčení, že si „skutečně mohou vybírat“.

Pokud zvrátíme trend a budeme skutečně hledat ty, kteří primárně nabízejí, nikoliv požadují, pak se změní celá atmosféra okolo NRP. Hledáme rodiny, které

nabízejí své emocionální dovednosti k uspokojení základních psychických potřeb přijatého dítěte – a tím i k uspokojení svých potřeb. Ovšem nutně v tomto pořadí. S takto strukturovanou motivací tito lidé podstatně lépe snášejí, že jejich „nabídka“ bude důkladně zkoumána. A také rozvíjena, obohacována, rozšiřována. Zážitky a vý-
roky (i činy) skutečných lidí mně vedou k přesvědčení, že to je možné. A když je to možné individuálně, patrně to je možné i v širším společenském vědomí.

Před časem vyslovil jeden ředitel dětského domova názor, v tom smyslu, že „náhradní rodina nebo dětský domov – to je vlastně jedno, nikdy to není vlastní rodina“.

Myslím, že právě tato malá rozlišovací schopnost je důsledkem málo frekventovaného vysvětlování **proč** vlastně děti patří do rodiny (opět další kapitola řešení problémů). V této chvíli zůstávám u otázky proč tedy náš stát nyní tolik investuje do domovů „rodinného typu“.

Proč se snaží „připodobnit“ dětský domov rodině a proč neinvestuje rovnou do těch rodin – ať už biologických, kterým hrozí ohrožení a selhání anebo náhradních.

Prý nejsou naši „žadatelé“ ochotni přijmout ony právně neuvolněné, problémové a tedy do rodiny nevhodné děti z našich dětských domovů.

Kromě toho, že mně napadá, jak to, že jinde takoví lidé jsou? Zároveň mně napadají desítky jmen těch, kteří už přijali nějak „handicapované“ dítě. A taky mně napadají další jména těch, kteří by takové dítě přijali, pokud by měli dostatek místa k bydlení a materiálního zázemí. A což teprve, kdyby byli nejen finančně, ale i morálně a společensky oceněni. Uvědomila jsem si to v okamžiku, kdy na můj celostránkový článek v novinách reagovala jedna z pěstunek slovy: „konečně se začíná o pěstunech mluvit pěkně“. A já si uvědomila ty devastující články o pěstunech tyranech, zneužívatelích a agresorech. Popř. jak prý závidí dětem v DD ty krásné dary od sponzorů.

Což o to– našli se pěstouni tyraní i závistivci. Ale je jisté, že se tyto patologické osobnosti vyhýbají dětským domovům?

Z vlastní zkušenosti vím, jak pracovníci ústavu těžce přijímají nikoli kritiku – tu asi bereme těžce všichni – ale návrhy na změny. Nechtějí přistoupit na to, že by ústavy měly být až tou třetí, tedy poslední alternativou pro umístění dětí. Často se i brání tomu, že jim tzv. dobré děti odcházejí do rodin a v ústavu zůstávají jen ty výchovně náročnější. Pochopitelně, jsou to profesionálové. Pokud by fungovaly „profesionální rodiny“ byly by tyto děti patrně tam.

A co „střet zájmů“ týkající se pravomoci DD rozhodovat o dalších osudech dětí? Zatím se o tomto problému zmiňuje pouze Jan Jařab ve svém článku v Respektu a vyznívá jako hudba daleké budoucnosti – u nás. Pominu-li obvyklé resp. častěji se objevující poukazy na finanční motivaci DD, ponechávat si děti v péči, je střet zájmu skutečně psychologicky hodně pravděpodobný. Pracovníci ústavů se o děti starají, pečují o ně – a často přijímají za své. Jejich osud jim leží na srdci a pak se jim pochopitelně hned tak někdo – pro „jejich“ dítě nezamlouvá. Z tohoto postoje pak vcelku pochopitelně vyplývají často paušální požadavky na opakované návštěvy

budoucích náhradních rodičů za účelem „seznámení se“. Ze zkušenosti vím, že tomuto „seznamování“ málokdy asistuje erudovaná a kompetentní síla. Spíše je častější nevyslovená, ale i vyslovená výčitka ze strany dětí „když jsem si mně vybrali, tak proč nemohu být u vás hned?“ Lidé kteří se rozhodli přijmout a nabídnout roli (náhradního) rodiče mají tím od prvního okamžiku hodně ztíženou úlohu, ve které má autorita podstatnou váhu.

A což teprve děti, které tzv. „nechtějí do rodiny“. Myslím, že kdyby naše legislativa vycházela z principu, že děti patří do rodiny, pak by patrně tyto děti vlastně ani neměly o čem uvažovat.

Potřebujeme vůbec anonymní porody?

Prim. MUDr. Anna Neduchalová, Kojenecký ústav Kyjov

Dámy a pánové,

10. června letošního roku vyšlo ve Sbírce **znění zákona č. 442** o tzv. utajených porodech. Přijetím tohoto zákona dochází ke **změnám zákona č. 20/1966 Sb.**, o péči a zdraví lidu, **zákonu č. 301/2000 Sb.**, o matrikách, jménu a příjmení a **zákonu č. 48/1997 Sb.**, o veřejném zdravotním pojištění, vše ve znění pozdějších předpisů.

Co to znamená pro praxi? Bude přínosem pro NRP? Urychlí adopce? Potřebovali jsme tento zákon a měli poslanci vůbec právo přijat ho v takové podobě?

Přestože jsem měla možnost, podílet se na připomínkování návrhu zákona o utajených porodech, musím konstatovat, že výslednou podobu přijatého zákona připomínky odborníků z praxe neovlivnily a nebyly ve své podstatě vůbec akceptovány.

I bez tohoto zákona bylo možno v ČR rodit tzv. **utajeně**. 12 zvláštních dětských zdravotnických zařízení typu KÚ, DD, DC bylo a je schopno přijat těhotnou a poskytnout ji azyl na určitou dobu, pokud chce svou graviditu utajit. Zařízení kontaktovala gynekologa a těhotná tak byla pod odbornou kontrolou. Gynekolog, pediatr a sociální pracovníce KÚ měli k dispozici potřebné anamnestické údaje od matky, porod proběhl ve zdravotnickém zařízení a dítě bylo po porodu přijato na přechodnou dobu do KÚ. Matričně bylo hlášeno v místě narození, informace o narození nešla do místa trvalého bydliště matky a matka věděla, kde její dítě je. Pokud si v zákonné lhůtě své rozhodnutí o vzdání se dítěte nerozmyslila, podepsala po 6-ti týdnech souhlas s osvojením a neztrácela nárok na tzv. porodné.

Zdravé dítě, po zvládnutí nejnutnějších vyšetření, odcházelo nejpozději ve 2.–3. měsíci života do náhradní rodiny. Tak tomu bylo do doby než vstoupila v platnost **novela zákona** o matrikách č. 301/2000 Sb a **zákon č. 133/2000 Sb** o evidenci obyvatel a rodných číslech.

Podle těchto novel se narození dítěte musí hlásit do místa trvalého pobytu matky a je rázem po utajení. Stal se nám případ, kdy jsme měli matku s utajenou graviditou, utajeným porodem, dítě 2 měsíce v náhradní rodině a „pilná matrikářka“ v místě trvalého bydliště matky, když ji podle zákona o evidenci obyvatel přišlo hlášení o narození tohoto dítěte, poslala rodině pozvánku na vítání občánků a složenku na zaplacení popelnice. Naštěstí novinovou schránku vybírala právě „naše matka“. Dalo nám pak velkou práci uvést vše do pořádku a získat zpět ztracenou důvěru.

Zmiňované novely zákona o matrikách a o evidenci obyvatel tzv. utajeným porodům v podstatě zabránily.

Následovala mediální kampaň především nevládních, nestátních organizací, volajících o nutnosti legalizace utajených porodů, o tom, kolik se tím zachrání novorozenců z popelnic a přitom byly zaměňovány pojmy utajený, anonymní, diskretní porod apod.

Výsledkem byl návrh zákona z dílny lidoveckých poslanců, který byl nakonec přijat. O co v něm tedy jde a jaké komplikace přináší v praktickém životě.

Cituji:

- Žena s trvalým pobytem v ČR, která porodila dítě a požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, má právo na zvláštní ochranu svých osobních spisů. Zdravotnické zařízení musí v takovém případě vést dokumentaci v rozsahu péče související s těhotenstvím a porodem, jejíž součástí jsou osobní údaje rodičky. Jméno a příjmení ženy jsou vedeny odděleně. Po skončení hospitalizace se zdravotní dokumentace o tyto údaje doplní a zapečetí. Otevření takto zapečetěné zdravotní dokumentace je možné jedině na základě rozhodnutí soudu. Lékaři a zdravotní personál, kteří s osobními údaji ženy přišli do styku, jsou povinni o nich zachovávat mlčenlivost. Ustanovení se netýká vdané ženy, jejímuž manželů svědčí domněnka otcovství.
- Do knihy narození se zapisuje jméno a příjmení, datum narození a rodné číslo dítěte a to dle zprávy zdravotnického zařízení, v němž byl porod uskutečněn. Nezapisuje se jméno popř. jména a příjmení, r. č., státní občanství, místo trvalého pobytu rodičů.
- Ze zdravotního pojištění se hradí též zdravotnická péče související s těhotenstvím a porodem dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem. Tuto péči hradí zdravotní pojišťovna, kterou na základě identifikačních údajů pojištěnce o úhradu požádá příslušné zdravotní zařízení.

Komplikace a problémy:

- Přijetí tohoto zákona je zcela v rozporu s článkem č. 7. Úmluvy o právech dítěte, podle kterého má dítě hned od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost

a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Takto se nám budou rodit děti bez identity, kterým budeme těžko odpovídat na otázky: Kdo jsem? Kdo jsou moji rodiče? Kde mám kořeny? Odkud pocházím? Kdo bude dávat dítěti jméno? Matka nebo ho musí určit soud?

- Dle dikce zákona nejsou do knihy narození zapsány údaje o rodičích, §14, odst. 2. Ale podle znění § 17 stejného zákona musí zpráva zdrav. zařízení o narození dítěte obsahovat kompletní údaje dle §14, odst. 1, kde jsou naopak uvedeny. Zpráva má však obsahovat informaci, že jde o utajený porod. Tuto zprávu postupuje porodnické oddělení matrice, aby mohla vydat r. č. Hlášení odchází i na statistiku. Vše s kompletními údaji. Kde je tedy utajení?
- Bude se toto dítě někde evidovat, jaké bude mít místo trvalého pobytu?
- Jak a u koho bude dávat žena utajeně porodivší v zákonné lhůtě souhlas s osvojením dítěte, když má být její identita utajena? Budeme muset čekat 2 měsíce na tzv. žádný zájem ze strany matky a pak ještě čekat na jeho potvrzení soudem?
- Pokud si žena své rozhodnutí o vzdání se dítěte rozmyslí, kde bude svůj nárok na dítě uplatňovat? Zřejmě bude muset svou identitu a příslušnost k dítěti prokázat soudním rozhodnutím o nahlédnutí do zdrav. dokumentace. Což může trvat, „při rychlosti“ práce našich soudů několik měsíců a dítě buď bude zbytečně dlouho v ústavní péči nebo mu hrozí odebrání z náhradní rodiny.
- Předkladatelé zákona předpokládají, že všechny děti z utajených gravidit budou urychleně předány do NRP. Ale, co když se narodí dítě postižené? Kdo bude dávat souhlas k operacím? Takto bude dítě hendikepováno zdravotně i sociálně.
- Je zcela pominuta role otce, co když bude mít otec zájem o dítě a bude je chtít vychovávat?
- Čistě prakticky, jak povedou gynekologové dvojí dokumentaci? Bude pro utajeně rodící ženu nějaká krycí diagnosa? Jak se budou označovat žádanky na potřebná vyšetření? Pokud půjde o komplikovaný porod např. SC, její osobní údaje potřebují anesteziologové, Laboratoř apod.
- Jakým kódem se bude účtovat pojišťovnám. Identifikačním znakem pro pojišťovny je rodné číslo a s naskočením r. č. se objeví i jméno osoby.
- Zákon se týká žen s trvalým pobytem v ČR, ale to jsou i cizinky. Kdo bude zkoumat pravost jejich dokladů, jejich identitu? Kdo bude mít povinnost zkoumat, že rodička není třeba čerstvě rozvedená a vztahuje se na ni lhůta počtu dnů od rozvodu, která by ještě svědčila pro otcovství manžela?
- Utajeně porodivší žena nemůže uplatnit nárok na porodné, protože není zapsána v rodném listě dítěte.
- Kdo bude odebírat anamnestická data potřebná pro pediatrii pro účely NRP. Budou to dělat gynekologové nebo bude jejich povinností ihned porod takového dítěte nahlásit lékařům či soc. pracovníkům zařízení, kam by mělo být dítě na přechodnou dobu umístěno?

- Budou vůbec porodníci povinni narození dítěte z utajené gravidity hlásit státním orgánům soc. právní ochrany dětí? Pokud ne a budou se utajené porody odehrávat v privátních, malých soukromých porodnicích nehrozí obchod s dětmi? (Viz i u nás praktikované případy falešného otcovství apod.).

Zákon vešel v platnost 1. 9. 2004 a žádná žena jeho „výhody“ zatím neměla v Kyjově možnost vyzkoušet. Dosavadní praxe nám zcela vyhovovala a myslím si, že systém fungoval k všeobecné spokojenosti obou stran. Stačila pouze malá změna zákona o evidenci obyvatel, aby se narození dítěte z utajeného porodu nemuselo hlásit do místa trvalého bydliště rodičky.

Ženy, které v kyjovské nemocnici porodily, měly jistotu utajení informací o své osobě, měly nárok na porodné, věděly, kde se jejich dítě nachází a že je o ně dobře postaráno. Adoptivním rodičům jsme byli schopni poskytnout dostupná anamnestická data a výsledky odborných vyšetření.

První komplikací byla novela **zákona o matrikách** a následně **zákona o evidenci obyvatel**. Korunu všemu, podle mého, nasadil právě **zákon o utajených porodech**. Dnes v podstatě nevíme jak postupovat.

29. 9. 2004 jsem se na MPSV zúčastnila metodické porady k dané problematice. Jejím závěrem je, že existuje dvojí výklad jednotlivých paragrafů zákona o utajených porodech /popř. několik výkladů/, a že se v podstatě nedá tento zákon v praxi aplikovat. Bylo rozhodnuto, že jediným řešením je stížnost k Ústavnímu soudu, kterou bude pravděpodobně podávat MPSV.

Vše potvrzuje nesystematickou práci předkladatelů zákona, hlavně, že je mediální humbuk. A tak jsme v případě **zákona o utajených porodech** doslova s vaničkou vylili i dítě.

Je třeba měnit systém náhradní rodinné péče? Pohled pediatra

MUDr. František Schneiberg, 1 LF Univerzity Karlovy Praha

Současný systém náhradní rodinné péče začal u nás vznikat a dostávat pevná pravidla v 70. letech minulého století. Zprostředkování náhradní rodinné péče se centralizovalo na tehdejší kraje, kde vznikla odborná pracoviště, zabývající se náhradní rodinnou péčí, včetně tzv. aktivů nebo sborů pro NRP, složených ze zástupců zařízení a dalších odborníků, kteří měli možnost hledat pro děti nové rodiče. Zprostředkování NRP na krajské úrovni tak umožnilo širší spektrum výběru nových žadatelů

o NRP i vhodných dětí pro NRP. Původní jediná možnost, jak získat pro dítě novou rodinu – osvojení, se v roce 1973 rozšířila díky přijatému zákonu o možnost péče pěstounské.

Dlouholeté zkušenosti předních odborníků vedly k formulování 3 základních důvodů, proč chceme dítěti bez rodinného zázemí místo péče v zařízení nabídnout péči v rodinném prostředí:

- 1. Dát dítěti trvalého vychovatele**
- 2. Umožnit dítěti vyrůstat a získat postavení v heterogenní skupině sourozenců**
- 3. Dát dítěti pocit jistoty a bezpečí ve stálém rodinném prostředí**

Tyto zásady vycházely z potřeb dítěte, zejména z jeho potřeb psychologických a sociálních tak, jak je ve svých pracích formuloval prof. Matějček. Šlo o to uspokojit jeho potřebu jistoty a bezpečí, potřebu smysluplného světa, stálého prostředí, být obklopen svými lidmi.

Praktické zkušenosti vedly k formulaci některých dalších principů při zprostředkování náhradní rodinné péče:

- 1. Zásadně hledáme rodiče pro dítě, nikoliv naopak.**
- 2. Noví rodiče musejí dítě bezvýhradně přijmout. (Tedy přijmout dítě takové jaké je, s respektem k jeho minulosti i výhledům do budoucnosti. Není-li tomu tak, nemůže nový svazek dobře fungovat.)**
- 3. Náhradní rodinná péče nekončí zprostředkováním nového svazku. (Nově vzniklá rodina, pěstounská zejména, potřebuje dlouhodobé permanentní poradenství a pomoc.)**

Možnosti náhradní rodinné péče se tak ustálily na zákonem daných možnostech a to na:

- 1. Osvojení I. či II. stupně**
- 2. Pěstounská péče individuální či kolektivní (zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče)**
- 3. Poručnictví popř. svěřením dítěte do péče jiného občana (méně časté).**

Na zprostředkování NRP se podílely poradny pro NRP či podobná zařízení, většinou při manželských či rodinných poradnách v jednotlivých krajích. Velkou roli hráli, a já věřím že dosud hrají a budou hrát, i pediatři, zejména ti, kteří pracují v různých zařízeních, odkud děti do NRP odcházejí.

Že systém je funkční ukazují některá čísla. Počet dětí propouštěných do osvojení je každoročně kolem 500 dětí, i když počty dětí narozených klesají. Počet dětí propouštěných z kojeneckých ústavů a dětských domovů do NRP, zejména osvojení, trvale stoupá.

Aby byla zaručena jistá kvalita nových žadatelů o náhradní rodinnou péči, podařilo se prosadit do zákona povinnou přípravu budoucích rodičů (pěstounů), podařilo se v předpisech MPSV zakotvit povinnou účast pediatra, posuzujícího vývoj a zdravotní stav dítěte, podobně jako účast lékaře posuzujícího zdravotní stav žadatelů o NRP při zprostředkování NRP.

Tento fungující systém začal dostávat určité trhliny v posledních letech, především kvůli změnám ve veřejné správě. Po zrušení krajů přešly kompetence na MPSV a jeho regionální pracoviště, poté zpátky na znovu zřízené kraje, mezitím se však vytratilo poradenství pro osvojitele a pěstouny, neboť Zákon o sociálně právní ochraně počítal pouze se zprostředkováním NRP, nikoliv s další pomocí nově vytvořeným rodinám. A tak některá dobře fungující poradenská pracoviště zcela zanikla. (Poradna pro NRP v Kolíně) Zprostředkování NRP se bohužel stává stále více pouhou administrativní záležitostí.

Objevilo se i zpochybňování přípravy žadatelů o NRP („vždyť vlastní rodiče se také nepřipravují na rodičovství“ – což není tak docela pravda). Zcela nesprávná je snaha minimalizovat prověřování nových žadatelů s nadějí, že tak získáme více pěstounů či osvojitelů. V tomto duchu se přidává i trend vyřadit ze systému zprostředkování NRP zejména odborníky, i příslušný administrativní aparát s vidinou toho, že vlastně nejsou potřeba a nejlepší je, když se vlastní rodiče dohodnou s jinými rodiči, že jim dají své dítě do výchovy (tzv. „přímé adopce“). Zásadním argumentem, na který veřejnost ráda slyší je, že fungující státní systém zprostředkování NRP je nepružný a byrokratický.

Úspěchem těchto snah je – bohužel i nedávno přijatý Zákon o utajených porodech, který vstoupil v platnost právě 1. 9. 2004. Tímto zákonem jsou odborníci, pediatři a psychologové zcela mimo hru, neboť údaje o matce i anamnéza dítěte budou podléhat přísnému utajení (zapečetění veškeré dokumentace). Důležité informace se k nim tedy nedostanou a těžko budou moci s klidným svědomím stanovit diagnózu i prognózu dítěte. A to je právě to, na co se noví rodiče nejvíce ptají.

Jako pediatr, hájící zájem a prospěch dítěte, se vždy ptám, jak, které výchovné prostředí naplňuje potřeby dítěte. Z pohledu NRP, zda ta, která forma NRP splňuje ony na počátku řečené postuláty.

Nejsem si tak docela jist, zda právě např. prosazovaná možnost tzv. profesionální pěstounské péče, tedy jakéhosi volného svazku pěstounů a dítěte, kde by neměly vzniknout hlubší vzájemné vazby, aby se tak dítě mohlo pružně vrátit do své rodiny, popř. při nezájmu pěstounů dále o něj pečovat, být předáno jiným pěstounům splňuje uvedená kritéria. Dle mého sociálně pediatrického úsudku to odporuje výše uvedeným zásadám o stálosti výchovného prostředí a pocitu jistoty. Kromě toho, jak chceme zabránit tomu, aby dítě nenavázalo hlubší citové a další vazby. Vždyť i prof. Matějček říká, že dítě říká mámo, táto tomu, kdo se k němu mateřsky či otcovsky chová. A to by tito pěstouni neměli dělat??? Pak nejsou pravými náhradní-

mi rodiči. Kromě toho anglické zkušenosti solidních odborníků ukazují, že dítě v této formě NRP vystřídá za dětství i 10–15 rodin. Děsivá je i představa, že by se dostatek profesionálních pěstounů získal např. z okruhu nezaměstnaných na Ostravsku.

Netvrdím, že systém NRP je dokonalý, ale každá jeho změna musí být tak citlivá, aby zabránila nedovoleným manipulacím s dětmi, což je eufemistický název pro obchodování s dětmi. Je logické, že ne všechny děti z domovů se dostanou do rodin, jak si někteří naivně představují. Počet pěstounských rodin by se měl zvýšit, protože jen tak se dostane dětem možnost NRP. Osvojení je totiž především řešením osudu bezdětných manželů nikoliv řešením osudu dítěte. Potřebovali bychom i odbornou terapeutickou pěstounskou péči pro děti, které prošly nějakým traumatem (týráním, zneužitím) apod. Pro děti, které se do rodiny nedostanou, je třeba rozvíjet rodinné formy výchovy v zařízeních (domovy rodinného typu, chráněná samostatná bydlení apod.)

Abych odpověděl na otázku v titulku mého sdělení. Myslím, že systém NRP není třeba výrazně měnit, ale eventuálně citlivě doplnit o některé nové prvky (terapeutická pěstounská péče). Všechny pokusy o různé alternativní způsoby (přímé adopce, anonymní porody, profesionální pěstounská péče) jdou proti zájmu dítěte a shora uvedených zásadám. Je třeba znovu legislativně zavést permanentní poradenství pro nové rodiny i po realizaci konkrétního nového svazku. Je třeba prohloubit spolupráci při přípravě žadatelů o NRP se systémem prověřování žadatelů, a znovu zvýšit odborný podíl na úkor administrativy.

Doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče

MUDr. Drahomíra Peřinová, Dětské centrum Veská

Úmluva o právech dítěte

- § Dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc
- § Rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti
- § V zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění

Článek 3

- § V zájmu dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány

Článek 20

- § Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem
- § Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči

Propuštění dětí z DC Veská:

Rok 1999:		Rok 2000:	
Vlastní rodina	40	Vlastní rodina	31
Adopce	26	Adopce	26
Pěstounská péče	6	Pěstounská péče	10
Jinam	3	Jinam	4
Exitus	1	Exitus	1

Rok 2001:		Rok 2002:	
Vlastní rodina	19	Vlastní rodina	29
Adopce	14	Adopce	20
Pěstounská péče	9	Pěstounská péče	13
Jinam	2	Exitus	1
Exitus	2		

Rok 2003:	
Vlastní rodina	37
Adopce	21
Pěstounská péče	13
Jinam	2

Děti v náhradní rodině:

Adopce:		Pěstounská péče:	
1999	26	1999	6
2000	26	2000	10
2001	14	2001	9
2002	20	2002	13
2003	21	2003	11

Pravidla

- § opakované informace biologickým rodičům o vhodnosti umístit dítě do pěstounské péče
- § pro dítě najít vhodné pěstouny
- § opakované informace pěstounů o dítěti a jeho rodičích
- § předání dítěte do pěstounské péče
- § pobyt pěstounů s dítětem v zařízení
- § setkání biologických rodičů s pěstouny v zařízení
- § předání zdravotní dokumentace
- § oznámení / písemné, osobní/lékařům specialistům o předání dítěte do PP, event. první návštěvy s pěstouny
- § návštěvy biologických rodičů a pěstounů s dítětem v zařízení nebo dle přání obou stran
- § zázemí a důvěrné prostředí pro obě strany – biologické rodiče a pěstouny

CÍL:

Spokojené dítě se spokojenými rodiči a pěstouny.

Doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče

Bc. Sophia Dvořáková, Dětské centrum Veská

Vážené dámy, vážení pánové

dovolte mi, abych navázala na příspěvek paní doktorky Peřinové nejprve krátkým zamyšlením. Před několika dny mne kontaktovala pracovnice fondu ohrožených dětí, že má pro dvě romské holčičky umístěné v našem zařízení pravděpodobně pěstouny. Velice se podívovala nad skutečností, že tyto děvčátka odchází zpět do své biologické rodiny, její slova nechci opakovat, jelikož v tu dobu ve mne vyvolaly pocity nelibosti a údivu. A tak jsem se sama sebe ptala co je smyslem naší práce a zda se můžeme stavět do funkce „nadlidí“ – jak tomu v některých případech je. Naše profese se dají souhrnně nazvat tzv. pomáhající profese – přívlastek jistě vypovídá o směru našeho poslání a to je především pomoc – pomoc lidem v nouzi, pomoc dětem, najít jim rodinu a pomoc rodině najít stabilitu.

Ve svém příspěvku mám přednést kasuistiku k nastíněnému tématu paní doktorky Peřinové – doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče. Bylo velice obtížné z mnoha osudů vybrat jeden a s tím Vás seznámit.

V roce 2000 jsme do našeho zařízení přijali děvčátko měsíc po porodu – říkejme ji třeba Lenka. Důvodem přijetí dítěte do zdravotnického zařízení byl předčasný porod dítěte a následné komplikace, dalším důvodem byla skutečnost, že matka dítěte (1976) je ženou, která má psychiatrickou diagnózu a v době těhotenství a po porodu byla hospitalizována na psychiatrii pro zhoršení psychického stavu. Otec dítěte (1977) se odmítl o novorozeně starat a v rodině nebyl nikdo kdo by péči o dítě převzal.

Po zlepšení psychického stavu matky a po jejím ukončení hospitalizace, rodiče nezl. Leničku v zařízení pravidelně navštěvují, při návštěvách vyžadují pomoc odborného personálu, kterým jsou postupně zacvičováni v péči o své dítě, nejsou však schopni samostatně zvládnout jakoukoliv změnu stavu dítěte. Při těchto návštěvách, které se uskutečňují s ohledem na potřebu rodičů, je s nimi pravidelně hovořeno o jejich možnostech převzít svou dceru do své péče a hledání náhradního řešení – podporu široké rodiny či skutečnost, že otec dítěte odejde na mateřskou dovolenou, tak, aby matka nebyla sama v péči o svou dceru. Tyto návrhy však nejsou rodiči přijaty, nedá se říci, že by své dítě nemilovali, nejsou však na rodičovství připraveni a není nikdo kdo by jim nabídl podporu.

U dítěte dochází k vývojovým problémům – projevují se výkyvy nálad, projevy autismu – nezl. má v zařízení individuální výchovný plán, navštěvuje odborná lékařská pracoviště.

V prosinci 2001 dochází k nařízení ústavní výchovy přičemž oba rodiče s nařízením ústavní výchovy vyslovili souhlas. V lednu 2002 je nezl. Lenka nahlášena do poradního sboru – pro vytipování pěstounské rodiny. V dubnu 2002 je úspěšně pěstounská péče zprostředkována a nezl. je v květnu svěřena do péče budoucích pěstounů. V našem zařízení je dojednána schůzka biologických rodičů nezl. Leničky a budoucích pěstounů. Dochází k seznámení, biologičtí rodiče mají možnost pěstouny informovat o svých pocitech a potřebách a současně tak pěstouni mají možnost osobně poznat biologickou rodinu. Dochází k navázání vazby mezi tzv. biorodinou a rodinou náhradní. Další návštěvy a kontakty biologických rodičů a jejich dítěte jsou umožněny v ústavním prostředí. Postupně dochází k tomu, že biologická rodina dítě navštěvuje v místě bydliště dítěte a spolupracuje s pěstounskou rodinou. V současné době jsou Leničce čtyři roky, její náhradní rodiče – pěstouni se snaží s ní hovořit o celé situaci, Lenička zná svou matku a otce. Podařilo se vytvořit vzájemnou důvěru, která je prvním předpokladem pro další úspěšné doprovázení pěstounské rodiny. Cílem této spolupráce je vytvořit síť služeb, které přispějí k vytváření dobrých vztahů v rodině, k její optimální funkčnosti, ke skutečnému přijetí "cizího dítěte". Dalším úkolem je podpoření rodiny v zátěžových situacích, které mohou nastat v různém období přijetí dítěte. Tato systematická péče má především preventivní charakter.

Příběh biologické rodiny nekončí. V letošním roce se těmto mladým lidem narodil syn – říkejme mu třeba Petr. Petra přijímáme do zařízení v měsíci a půl věku, jako chlapce s velmi vážnou prenatální anamnesou.

Po dohodě s ošetřující lékařkou matky přijímáme k nezl. Petrovi ve třech měsících jeho věku jeho maminku, přičemž maminka je stále léčena pro své duševní onemocnění, její porucha je stabilizována – je nutná trvalá medikace. Maminku se postupně snažíme zacvičit v péči o jejího syna, s ohledem na její onemocnění je volena postupná zátěž. Maminka po dohodě s otcem dítěte a s babičkou matky, s kterou rodiče žijí ve společné domácnosti je propuštěna domů. Je stanoven plán návštěv rodičů a dítěte v zařízení, zpočátku jednou týdně postupně je interval návštěv prodlužován. V současné době rodiče společně s babičkou matky pečují o nezl. Petra. Je navázán vztah důvěry a spolupráce rodičů se zařízením.

Na závěr si neodpustím poznámku. V současné době se hodně hovoří o změnách v systému péče o opuštěné děti. Domnívám se, že zásadním řešením této situace by měla být skutečnost předcházet tomu, aby v naší společnosti opuštěné děti žily.

Současná česká společnost se potýká s velkými ekonomickými, sociálními i legislativními problémy, které určitým způsobem ovlivňují rodinu, školu, zdravotnictví, sociální instituce.¹

Rodina jako nejstarší a základní sociální jednotka, plní významné společenské funkce, proto se jí ve většině států dostává zvláštní podpory ať hovoříme o přímé podpoře rodin – vytváření podmínek pro individuální řešení sociální situace rodin, kde rozhodující aktivita patří rodině a stát pouze organizuje sociální solidaritu či o nepřímé podpoře rodiny kdy cílem je vytvářet podmínky, aby rodina byla schopna vlastním úsilím a s pomocí sítě široké rodiny, případně s pomocí dalších subjektů (přátelé, sousedé, obec) úspěšně realizovat všechny své funkce a zabezpečit základní životní podmínky svých členů.

Významné místo v oblasti rodinné politiky patří občanským sdružením a nestátním organizacím. Existuje řada organizací s programem na podporu rodiny, je na státě, aby pomáhal vytvářet potřebnou strukturu doplňkových nabídek, které těmto organizacím může přenechat.

Působení obcí a nevládních organizací se týká především nemateriálních forem pomoci rodinám – především služeb. Bez spolupráce státu a odpovědnosti se neobejdeme.

¹ V České republice byl ustanoven Český výbor pro UNICEF, který zaměřil svou činnost mimo jiné, na monitorování práv dítěte, rodin s dětmi a potřebami dítěte. K tomu výbor UNICEF vydává situační analýzy. Po revoluci v r. 1989 a po počátečním nadšení se objevil tzv. český "posttotalitní syndrom", který se projevuje především v:

- a.) "naučené bezmocnosti" – pro značnou část obyvatel je pohodlné odmítat vlastní odpovědnost a žít dál v totální závislosti na státu jako na zdroji sociálních jistot,
- b.) specifické post.-totalitní morálce (tolerance vůči hrubosti, podvodům, lžím a majetkovému rovnostářství),
- c.) absenci společenské spoluodpovědnosti.

Zdaleka jsem ve svém příběhu nehovořila o všem co je problémem daného tématu. Jak všichni víme jedná se o velice složitou problematiku a je potřeba k ní přistupovat individuálně. Rodiče ať biologičtí či náhradní a i my jako pracovníci zařízení budeme postaveni před spoustu nezodpovězených otázek – je a bude na nás všech tyto klubka rozmotat a utkat z nich cestu života.

Doprovázení rodin po přijetí dítěte do pěstounské péče

**Mgr. Marie Průchová, Hana Jandusová,
Městský úřad Brandýs nad Labem – Stará Boleslav**

Vážené dámy, vážení pánové,

po svém loňském vystoupení na téma NRP a reforma veřejné správy, které vyvolalo značný ohlas mezi účastníky, jsme se s kolegyní Jandusovou, která na oddělení sociálně právní ochrany dětí vykonává agendu NRP zhruba na 0,6 úvazku a na 0,4 úvazku agendu terénní sociální pracovnice, rozhodly pro méně kontroverzní téma.

Na úvod trochu statistických údajů.

OSPOD MěÚ Brandýs n. L. – St. Boleslav sleduje výkon pěstounské péče u 26 dětí v 23 rodinách. Z celkového počtu 26 dětí je jich 16 v péči poručnické. Jedná se o případy, kdy oba rodiče zemřeli, nebo jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti.

Pokud provedeme rozdělení podle toho, zda se jedná o klasickou pěstounskou péči, to znamená, že pěstouny jsou občané bez jakéhokoliv příbuzenského vztahu k nezletilému dítěti, nebo zda jsou pěstouny osoby s příbuzenským vztahem k dítěti, tak je situace následující.

U šesti dětí se jedná o klasickou pěstounskou péči, 15 dětí je v pěstounské péči u prarodičů, jedno dítě je v pěstounské péči u sourozence, jedno dítě je v poručnické péči u manžela zemřelé matky a tři děti jsou v péči strýce nebo tety.

Ve správním obvodu MěÚ Brandýs n. L. – St. Boleslav je větší zájem ze strany žadatelů o osvojení, než o pěstounskou péči. V letošním roce bylo podáno dosud celkem 9 žádostí o náhradní rodinnou péči a z toho je 8 žádostí o osvojení a pouze jedna žádost o pěstounskou péči. Z dřívějších let je 9 neuspokojených žadatelů o osvojení. Neuspokojení žadatelé o pěstounskou péči z dřívějších let nejsou žádní.

A nyní k vlastní práci s pěstouny. Pracovnice NRP pracuje s rodinami žadatelů od prvního kontaktu, kdy se zajímají o podmínky NRP. To znamená, že jim řádně vysvětlí, kterou dokumentaci je nutno k žádosti předložit, probere s nimi vzhledem k jejich věku, celkovým podmínkám a situaci v počtu dětí vhodných do osvojení a pěstounské péče

jejich reálné možnosti a upozorní je na úskalí spojená s NRP. Po přijetí dítěte do rodiny provádí v rodině návštěvy tak, jak ukládá zákon o sociálně právní ochraně dětí, sepisuje žadatelům návrhy k soudu, poskytuje poradenskou pomoc při uplatnění nároků na dávky SSP a pomáhá jim při řešení různých problémů, které přináší běžný život.

Jako příklad práce s pěstouny jsme vybraly dvě pěstounské rodiny. V prvním případě se jedná o klasickou pěstounskou péči, kdy jsou pěstouni bez jakéhokoli příbuzenského vztahu k dítěti a v druhém případě je pěstounem prarodič dítěte.

Manželé Zdeňka a Stanislav K. si podali v dubnu 2001 na tehdejší OkÚ Praha východ žádost o zprostředkování osvojení dítěte předškolního věku. Žadateli bylo v té době 61 let a žadatelce 51 let. V průběhu shromažďování dokumentace pracovníce NRP s oběma několikrát hovořila a upozornila je na to, že jejich žádost bude ze strany OkÚ doporučena, ale s výhradou k věku. Probírala s nimi i variantu pěstounské péče. Oba žadatelé argumentovali tím, že v předchozích manželstvích vychovali oba dvě děti, žadatel měl děti ve své výchově. Všichni jsou již dospělí a mají vlastní rodiny, celá širší rodina a vnoučata z obou stran se vzájemně stýkají a dobře spolu vycházejí. Žadatel se cítí zcela fit a je přesvědčen, že dokáže s manželkou osvojené dítě vychovat a řádně postavit do života. Celá širší rodina jim jejich úmysl schvaluje a jsou ochotni jim v případě potřeby pomáhat. Hmotně je rodina velmi dobře zajištěna, žadatel podniká, manželka je osoba spolupracující.

MPSV žadatele zařadilo do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli svým rozhodnutím ze dne 19. 9. 2001. Příprava na rodičovství jim nebyla uložena.

Žadatelé byli i nadále v kontaktu s pracovníci NRP a projeвили přání sponzorsky přispět některému dětskému domovu. Byl jim doporučen Dětský domov v Mladé Boleslavi. Při jeho návštěvě v březnu 2002 se seznámili s nezl. Milanem K., nar. 8. 5. 1997. Jednalo se o poloromského chlapce, světlé pleti, mírně psychomotoricky retardovaného. Milánek se narodil po předčasném porodu ze 6. matčina těhotenství, dva sourozenci žijí, jsou zdravotně postižení, jeden v péči prarodičů, druhý v péči matky. Milánek byl nejprve umístěn na nedonošeneckém oddělení nemocnice v Písku. Když dosáhl začátkem července 1997 váhy 2,70kg a mohl být propuštěn do rodiny, rodiče na OSPOD ve Strakonici sdělili, že nemají vhodné podmínky pro výchovu dítěte, matka pečuje o postižené dítě, které ještě ve dvou letech nechodí, bytové podmínky jsou velmi špatné. Rodiče dne 7. 7. 1997 podepsali na OSPOD prohlášení, ve kterém vyslovili souhlas s umístěním nezl. Milana do kojeneckého ústavu s tím, že pokud se jejich podmínky zlepší, vezmou si ho domů.

Milan byl dne 16. 7. 1997 umístěn v Kojeneckém ústavu Kolín. Ze zpráv KÚ ze dne 16. 2. 1998 a ze dne 17. 8. 1998 vyplývá, že se rodiče o nezl. vůbec nezajímají, nenavštívili ho, dítě je i přes rehabilitaci a stimulaci ze strany sester KÚ opožděno ve svém vývoji. Ve věku 15 měsíců odpovídá vývoj 9ti měsícům. Kojenecký ústav navrhuje umístění dítěte do NRP a to do pěstounské péče. Dne 14. 10. 1998 podává OSPOD OkÚ Strakonice návrh k soudu na vydání rozhodnutí o nezájmu rodičů o dítě a sou-

časně i podnět na nařízení ústavní výchovy. Protože rodiče nezl. Milana v tu dobu fakticky bydleli v obvodu OS v Prachaticích, vyslovil OS ve Strakoniciích svoji místní nepříslušnost usnesením ze dne 21. 10. 1998. V průběhu soudního řízení byl nezl. Milan dne 4. 12. 1998 přemístěn z KÚ Kolín do DD v Mladé Boleslavi.

Dne 11. 1. 1999 se dostavili na OSPOD OkÚ ve Strakoniciích rodiče nezl. Milana a podepsali protokoly o souhlasu s případným osvojením nebo pěstounskou péčí nezl. syna. OS v Prachaticích svým rozsudkem ze dne 29. 1. 1999 nařídil nad nezl. Milanem ústavní výchovu. Vzhledem k tomu, že rodiče dali souhlas s NRP, bylo řízení o vydání rozhodnutí o splnění podmínek o nezájmu rodičů zastaveno.

Na základě lékařských zpráv z poloviny roku 1999, ze kterých vyplynulo, že se nyní jedná o dítě s lehkou mentální retardací a oční vadou, která se bude řešit operativně v r. 2000, byl nezl. Milan zařazen do databáze dětí vhodných do pěstounské péče. V jihočeském regionu se ho však v roce 1999 nepodařilo umístit. V r. 2000 po operaci očí, byla Milánkovi hledána rodina i prostřednictvím střediska NRP v Praze. Bohužel veškeré snahy najít pro Milánka vhodnou rodinu byly neúspěšné. Milánek v DD rostl a rozvíjel se v docela šikovného chlapce, který nesmírně toužil po rodině. Rád se mazlil a byl velmi společenský.

Při návštěvě našich žadatelů si s Milánkem navzájem velmi padli do oka. Oba manželé ihned kontaktovali pracovníci NRP a projevíli přání vzít si Milánka na alespoň čtrnáctidenní návštěvu. Po vzájemné konzultaci s vedením DD a pracovníci NRP OkÚ Prachatic, byl dán souhlas k návštěvě Milánka u manželů K. v době od 27. 3. do 10. 4. 2002 a následně prodloužen na dobu od 11. 4. do 25. 4. 2002. V tu dobu byli oba žadatelé již pevně rozhodnutí, že si Milánka vezmou do pěstounské péče. Oba manželé si dne 22. 4. 2002 podali u OkÚ v Prachaticích žádost o svěření Milánka do předpěstounské péče. Je zcela samozřejmé, že jim se sepsáním žádosti pomohla pracovníci NRP, se kterou měli navázaný dobrý kontakt od podání žádosti o zařazení do evidence. Rozhodnutím OkÚ V Prachaticích ze dne 16. 5. 2002 byl nezl. Milan K. svěřen do předpěstounské péče manželů Zdeňky a Stanislava K. Budoucím pěstounům pracovníci NRP poradila při vyplňování formulářů pro uplatnění dávek SSP, seznámila je s nárokem na poskytnutí peněžité dávky podle § 26, vyhlášky MPSV ČR č. 182/91 Sb. na pořízení základního vybavení převzatého dítěte, která jim byla následně vyplacena. Protože při návštěvách v rodině bylo zjištěno, že Milánek přímo rozkvétá, velmi se vylepšila jeho slovní zásoba, pěstounům oplácí péči a lásku mazlením, byl se žadateli sepsán dne 12. 7. 2002 návrh k OS v Prachaticích na svěření nezl. Milana do jejich společné pěstounské péče. OS v Prachaticích svým rozsudkem ze dne 23. 9. 2002 svěřil nezl. Milana K. do společné pěstounské péče manželům K. a zrušil ústavní výchovu nad nezl.

Rodiče se o nezl. vůbec nezajímají, prostřednictvím OSPOD příslušného k svému bydlišti poslali pouze v únoru 2003 souhlas se změnou příjmení svého syna na příjmení pěstounů.

Vzhledem ke zrušení okresních úřadů k 1. 1. 2003 a přechodu stávající pracovníce NRP na MěÚ Říčany, navštívila tato pracovníce v listopadu 2002 pěstouny a seznámila je s kolegyní Jandusovou, která u nich bude výkon pěstounské péče sledovat a bude jim nápomocna při řešení případných problémů.

Mezi pěstouny, malým Milanem a paní Jandusovou se podařilo navázat velmi hezký vztah. Pravidelné návštěvy pracovníce NRP nejsou ze strany pěstounů chápány jako nějaká kontrola, ale jako společenská záležitost. Milánek vždy kolegyni velmi hezky a spontánně přivítá, všimne si se kterým řidičem přijela, vypoví jí všechny novinky, přeříká básničky, ukáže, co mu tatka vyrobil, co dělal s mamkou, kde byli na výletě a na dovolené, jaká je paní učitelka ve školce, předvede svůj pokojíček. Milánek v rodině rozkvetl, je šťastný, miluje nejen pěstouny, ale celou širší rodinu. Jezdí společně na dovolenou a výlety, pravidelně se navštěvují. Pěstouni se o něho starají vzorně, v rodině panuje pohoda. Pro kolegyni Jandusovou je radost s touto pěstounskou rodinou pracovat.

Milan měl odklad školní docházky o jeden rok, od 1. 9. 2004 nastoupil do první třídy ZŠ.

Na závěr je možno jen zalitovat, že si oba pěstouni nepodali žádost dříve, že k jejich setkání s Milánkem došlo až v jeho téměř pěti letech a že nemohl Milánek v této láskyplné a podnětné rodině vyrůstat již dříve.

Nezl. Kristýna P. se narodila 11. 8. 1996 z družského vztahu. Rodiče spolu nikdy neuzavřeli manželství. Oba rodiče byli značně nevyzrálí, jejich soužití bylo ukončeno v červnu 1997, kdy se matka s Kristýnou odstěhovala ke své matce. Odtud ale odešla po dvou měsících a dceru zde nechala. Dcerku navštívila pak ještě jednou v říjnu, jinak ji ponechala zcela v péči své matky. Babička byla schopna vzhledem ke své pracovní době (uklizečka na ubytovně) a pracovním podmínkám péči o vnučku zajistit. Protože ani otec ani matka neskýtali záruku řádné a trvalé péče o dítě, podala si babička za pomoci OSPOD k OS pro Prahu východ 24. 10. 1997 návrh na svěření nezl. Kristýny do své výchovy. Po provedeném řízení OS Praha východ svým rozsudkem ze dne 2. 2. 1999 svěřil nezl. Kristýnu do výchovy babičky. Soudní řízení trvalo tak dlouho proto, že soud pátral po pobytu matky dítěte. Výživné na dceru rodiče dobrovolně neplatili, proto bylo nutno podat návrh na výkon rozhodnutí. Péče babičky byla ze strany OSPOD pravidelně sledována a hodnocena vždy jako velmi dobrá.

Dne 6. 6. 2003 matka dítěte tragicky zemřela, otec dítěte ztratil zaměstnání, výživné bylo nedobytné. Dlouhou dobu trvalo i řízení o přiznání sirotčího důchodu, vzhledem k častému střídání zaměstnání matkou. S babičkou byla v pravidelném kontaktu příslušná terénní sociální pracovníce a pomáhala jí při řešení vzniklé situace.

Protože babička prokázala po dobu šesti let, že se o svoji vnučku stará velmi dobře, její péče byla kladně hodnocena i sociálním odborem MěÚ v místě bydliště,

dětskou lékařkou a po nástupu Kristýnky do základní školy i školou, matka dítěte zemřela a otec svým přístupem k plnění rodičovské zodpovědnosti neskýtal záruku, že by v budoucnu mohl převzít nezl. do své výchovy, byl s babičkou sepsán návrh na svěření vnučky do její pěstounské péče. Návrh byl podán k OS Praha východ dne 29. 9. 2003. OS Praha východ rozsudkem ze dne 26. 3. 2004 svěřil nezl. Kristýnu do pěstounské péče babičce Miladě P.

Po tragickém úmrtí matky dítěte se řešením situace do budoucna zabývala terénní sociální pracovnice a pracovnice NRP, která případ následně zcela převzala, s babičkou probrala potřebnou dokumentaci k soudnímu řízení, sepsala s ní návrh na PP, po právní moci rozsudku pak pomohla s vyplněním formulářů na uplatnění dávek pěstounské péče. Babička i nezl. Kristýna k ní mají důvěru, vědí, že se na ni mohou obrátit s každým problémem. Kontakt s dítětem a pěstounkou je nejen v rámci pravidelných návštěv, ale vzhledem ke stejnému bydlišti i zcela neformální při náhodném setkání.

Závěrem bychom chtěly obě říci, že práce s pěstouny a osvojiteli je nejhezčí z celé agendy orgánu sociálně právní ochrany dětí a dodává nám sílu a energii pro jednání s velmi konfliktními rozhádanými rodiči, kdy máme mnohdy dojem, že dítě je vhodným nástrojem k vyřízení si vzájemných účtů a rodiče nejsou v zájmu klidného a zdravého vývoje dítěte ochotni hledat řešení ani sami ani za pomoci odborníků. Když se pak dítě v době dospívání dostane do péče kurátorky pro děti a mládež, hledají příčinu závadového chování všude jinde, jen ne ve svých výchovných metodách.

Děkujeme za pozornost.

Kontakt biologické a pěstounské rodiny – kasuistika

Sylvie Salamonová, Centrum NRP v Ostravě

Jmenuji se Sylvie Salamonová a pracuji – jednak jako sociální asistentka, ale jsem též matka mému synovi a náhradní matka pro mé další tři děti, které nemohou žít s vlastními rodiči.

Už jako mladá jsem chtěla pomáhat opuštěným dětem. A i když se můj život ubíral úplně jiným směrem, tak se nám nakonec v roce 2002, po tom co jsme již měli vlastního syna Honzíka, s manželem podařilo toto naplnit a přijali jsme z dětského domova 12 letého chlapce Jendu a o rok později ještě Tomáše a Františka. Tomáš s Františkem k nám přišli ve věku 7 a 4 let, tzv. za účasti rodičů. A já tenkrát poprvé skutečně pocho-

pila jak jsou biologičtí rodiče pro tyto děti důležití. Tomášek byl silně citově vázán na svou matku a já si opravdu uvědomila, že pokud nepřijmu jeho mámu jako jeho součást, tak on nikdy nepřijme nás jako náhradní rodiče. Nechci zde popisovat úřední martýria – ale to, že mně to přimělo i k možnosti změnit zaměstnání a nastoupila jsem k neziskové organizaci a dostala se k náhradní rodinné péči tzv. jako profesionál.

Má práce je podpořena vlastními zkušenostmi, ale dnes už také zkušenostmi a zážitky jiných, tj. našich klientů.

Jeden z prvních případů byl kupodivu ne problém pěstounů, ale vlastní biologické matky, říkáme ji – paní V., která usilovala o to dostat zpět své dítě. Porodila v 17 letech – bez pomoci a podpory rodiny, s těžkými por. komplikacemi, které ji donutily zůstat v nemocnici. Nevím dnes, jestli nebyla schopna se o svého syna postarat nebo se jen jako většina jí podobných ocitla v situaci, kdy ji naše společnost dítě prostě odebrala a neudělala nic pro to aby ji pomohla. Dívka se ocitla v situaci, kdy sama byla umístěna v dětském domově a dítě bylo umístěno v kojeneckém ústavu. Tyto informace jsou asi spíše nepřesné, přesto si říkám – je tato mladá, dnes 22 letá rómka, zjevně s nadprůměrnými schopnostmi a s vytrvalostí, typ člověka, který má být zbaven rodičovské zodpovědnosti? Po prošetření celého případu jsme našli ve spisech spíše informace typu – rychle najděte pěstounskou rodinu, protože matka se zajímá, včetně zfalšování počtu telefonátů a návštěv? Možná, ve svých 17 letech nebyla schopna se sama o dítě postarat – ale znovu se ptám „Je toto důvod ke zbavení rodičovské zodpovědnosti?“

Krajskému úřadu se podařilo najít pěstounskou rodinu – ochotnou přijmout ne zcela zdravého romského chlapce, ale už ne **přípravenou** pochopit, že dítě má být v první řadě v biologické rodině. A ona opět musí bojovat s pěstouny. Když se jí podaří přesvědčit soud, který ji vrátí rodičovskou zodpovědnost a ona má veškeré podmínky pro to, aby mohla své dítě vychovávat, nemá ještě vyhráno. Naše legislativa je natolik zakomplikovaná, že zůstává na libovůli pěstounů, zda budou souhlasit s tím, že dítě bude u matky. A když po dlouhých vyjednáváních s pěstouny už konečně došlo k předání dítěte, zůstává paní V. opět spíše jako kůl v plotě, sledovaná ze všech stran ostržím zrakem soc. pracovníků jestli neudělá chybu, místo toho aby ji byla poskytnuta pomoc. A paní V. pomoc potřebuje – není to totiž vůbec jednoduché přijmout pětileté dítě do rodiny i když jste jeho matka a možná, potom čím vším prošlo je to o to horší. Je také pravda, že paní V. jen těžce přijímá pomoc – ale v tom právě tkví profesionalita a hlavní úloha sociální práce.

A já teda na jedné straně jako pěstounka, ale na druhé jako matka dost dobře nechápu, proč vlastně spousta dětí které by mohly žít se svými rodiči, pokud by jim byla poskytnuta pomoc, vychováváme my jako pěstouni. A nejde jen o pomoc finanční, ale především morální, psychologickou a sociální.

My pěstouni nejsme vycvičení a profesionálně připraveni na to přijmout dítě, **nikoli si jej přivlastnit**. Nejsme ve skutečnosti připravováni na fakt, že si bereme

dítě za účasti rodičů a že to často může znamenat, že pokud si tito rodiče upraví poměry tak by děti měly žít především s nimi a tedy na to nepřipravujeme ani děti které přijímáme. Ale co bychom mohli přát lepšího našim dětem než vyrůstát s vlastními rodiči? Pro nás, kteří jsme tak vyrůstali, je tento fakt takovou samozřejmostí, že jej nedoceňujeme.

Znám několik případů, kdy se pěstouni dokonce stávají jakými si terapeuti pro biologické rodiče. Ale toto po většině nemůžeme chtít a očekávat, pokud jim nebude poskytován systematický výcvik a pomoc.

Z mé zkušenosti vím, že pokud jsme našli pěstouny pro dítě, které nebylo právně volné a se kterými jsme pracovali a pomohli jim, tak přijali dítě s tím, ne že se jen se svými vlastními rodiči stýká, ale vzájemně si i pomáhají.

Ale ten nejdůležitější fakt nad kterým je nutné se asi zamyslet je – jakým rodičům jsou u nás děti odebírány a jací rodiče jsou zbavováni rodičovské zodpovědnosti a jak jim pomáháme? Kolik peněz a pomoci vkládáme do toho aby lidé, kteří potřebují pomoc mohli své děti vychovávat. Možná kdybychom se více zaobírali těmito lidmi a pomoci jim, hledali bychom náhradní rodiče pouze pro děti jejichž rodiče opravdu a skutečně selhávají a u nichž je opravdu možnost návratu nereálná. A nemuseli bychom řešit tahanice mezi pěstouny a biol. rodiči. To nemluvím o profesionální pěstounské péči, která by velkou část tohoto problému vyřešila. A nemyslím si, že u nás nejsou lidé kteří by toho nebyli ochotni a schopni, ale v prvé řadě jim musíme vytvořit podmínky pro tak náročný úkol a potom to po nich můžeme chtít. Ne naopak, jak si to někteří představují.

A tak se u nás vyvíjí situace směrem – děti odebíráme a dáváme do kojeneckých ústavů a dětských domovů a pokud chceme dítě umístit do náhradní rodiny, zbavíme rodiče rodičovských práv, aby k dítěti už nemohli. **Domnívám se, že nerespektujeme práva rodičů a nerespektujeme ani práva dětí.**

Vzdělávání, podpora a doprovázení pěstounských rodin

PhDr. Eva Rotreklová, TRIALOG – Poradenské centrum, Brno

Dámy a pánové, vážení přítomní,

dovolte mi několik poznámek k tématu kontaktů, vztahů a vazeb dítěte v pěstounské péči s jeho rodiči, které vychází z poznatků a praxe TRIALOGu –Poradenského centra v Brně.

Jsme nestátní nezisková organizace působící v oblasti sociálně právní ochrany dětí, poskytujeme psychosociální služby pro rodiny v obtížné nebo krizové situaci a pro rodiny s dětmi osvojenými nebo s přijatými do pěstounské péče. Našimi klienty jsou také rodiny v rozvodové nebo porozvodové situaci, rodiče, kteří spolu nežijí a rodiče, kteří nejsou schopni zvládnout svou rodičovskou roli a zajistit péči o děti. Pracovní tým tvoří kvalifikovaní pracovníci v oboru sociální práce se specializací na rodinné poradenství, terapii a skupinovou práci, spolupracujeme také s externími odborníky a především s orgány sociálně právní ochrany úřadů městských částí, magistrátů, městských a krajských úřadů.

Každoročně pořádáme seminář k aktuálním otázkám náhradní rodinné péče, jeho čtvrtý ročník se letos konal v září v Brně a zúčastnilo se ho 230 odborníků z oblasti náhradní rodinné péče.

V roce u 2000 jsme se podíleli na zpracování koncepce a programu odborné přípravy na přijetí dítěte do rodiny, ročně tuto formu skupinové přípravy absolvuje okolo dvou set osob, každou skupinu tvoří 8–10 manželských párů. Od roku 2000 tak těmito přípravami „prošla“ téměř tisícovka osvojitelů a pěstounů z krajů Jiho-moravského, Zlínského, krajů Vysočina, Pardubického a Královéhradeckého.

Program zahrnuje jak část informativní tak i zážitkovou a sebezkušenostní, je rozdělen do 5 setkání v celkovém rozsahu 48 výukových hodin. Hlavním cílem je nabídnout budoucím pěstounům a osvojitelům nejen informace, které jsou pro tak závažné rozhodnutí nezbytné, ale, a to především, seznámit je s odlišnostmi nebiologického –náhradního rodičovství. Stále se přesvědčujeme o tom, že veřejnost má velmi málo informací o náhradní rodinné péči a zhusta jen získaných z médií, která informují především o negativních případech a ještě ve značně zjednodušené formě. To se potom také odráží v očekávání manželského páru nebo i celé rodiny vztahující se k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče.

Jestliže chceme skutečně naplňovat pojem „zájmy a potřeby dítěte“, pak je nutné udělat vše proto, aby rodina byla schopna přijmout dítě se všemi riziky, byla na ně připravena a uměla přijmout odbornou pomoc a doprovod. Pak je možné minimalizovat riziko selhání a opakovaného opuštění a odmítnutí dítěte, které má pro něj celoživotní a mnohdy neodstranitelné následky.

Proto považujeme za nezbytné, aby pěstounské a osvojitelské rodiny absolvovaly kvalitní odbornou přípravu na přijetí dítěte do rodiny, ale také navazující formy dalšího vzdělávání, a měly možnost odborného doprovázení a podpory.

Těch, kteří jsou ochotni a schopni nabídnout dítěti zázemí v pěstounské péči je stále méně než dětí, pro které je to jediná možnost jak prožít alespoň část svého dětství v rodinném prostředí a navázat citové vazby blízkými osobami. Důvodů, o kterých dobře víme, je několik věk dítěte, poruchy chování, zdravotní handicapy a především jeho rodinná situace a existující vazby a vztahy s rodiči nebo příbuznými. Při setkáních s těmi, kteří jsou zařazeni do evidence osob vhodných stát se pěstou-

ny vidíme, že řada z nich se pro tento typ náhradní rodinné péče rozhodla jen pod tlakem okolností, tedy proto, že adopce dítěte je s ohledem na jejich rodinnou situaci a věk nereálnou nebo dlouhodobou záležitostí.

Je možné konstatovat, že, jen zhruba jedna třetina těch, se kterými se setkáváme v přípravě budoucích pěstounů rozumí smyslu a obsahu pojmu „pěstounská péče“ a jejich motivace k přijetí dítěte odpovídá jeho potřebám. I pro tyto rodiny je však problémem, pokud má dítě vytvořené vztahy s rodiči, udržuje s nimi kontakt a je tu i možnost návratu dítěte do rodiny. Najít rodinu pro dítě s touto sociální anamnézou je velmi problematické a takovýchto pěstounů je trvalý nedostatek. A to i přesto nebo právě proto, že mezi odbornou veřejností stejně jako ve společnosti obecně došlo k posunu chápání významu původní rodiny a rodinných kořenů v životě každého člověka, což otvírá nové pohledy na další formy pěstounské péče vyžadující také změny v přípravě pěstounů a zajištění sítě dostupných odborných služeb při doprovázení rodiny pěstounské i rodiny biologické v situaci, kdy je dítě separováno od svých rodičů.

Nezbytnou podmínkou pro vytvoření kvalitního zázemí pro tyto rodiny je úzká spolupráce orgánů sociálně právní ochrany dětí na všech úrovních a odborného pracoviště, které tyto služby poskytuje.

Téma kontaktů a vztahů dítěte a jeho biologické rodiny je dnes v naší koncepci příprav a jejich dalšího, průběžného vzdělávání stěžejní otázkou. I když méně často, ale přesto opakovaně se setkáváme s tím, že pěstouni přicházejí do přípravy s představou, že pěstounská péče je vlastně takovou „malou“ adopcí, že až dítě přijmou, bude možné rodiče „zbavit“ rodičovské zodpovědnosti a přejít na poručnickou péči. Ilustrující je např. to, že vždy ve skupině budoucích pěstounů se objeví otázka „jak změnit pěstounskou péči na adopci“.

Naší snahou a cílem je, abychom budoucí pěstouny zbavili obav a nejistot, umožnili jim pohled na vlastní schopnosti a možnosti k výchově dítěte s těmito specifickými potřebami a nabídli jim i přijatému dítěti dlouhodobou pomoc a doprovázení. Za zcela klíčové pak považujeme vysvětlení významu našeho původu a nalezení odpovědi na otázku odkud přicházím, jako předpokladu pro budování identity člověka a vytvoření podmínek pro zdravě se vyvíjející osobnost.

Tento úhel pohledu jim pak také umožní opustit proklamace zaměřené na prosazování práv „nezodpovědných a neschopných rodičů“ a akcentovat právo dítěte na jeho přijetí vlastní rodinné historie a se vším co k jeho osobě patří tedy i s jeho rodiči, kteří ho přivedli na svět. Pak je možné, aby pěstouni opustili myšlenky na tabuizování otázky kolem původu dítěte a jeho rodičů a zamezení jakýmkoliv kontaktům s nimi.

Zda-li se bude jednat o reálné kontakty nebo „jen“ o získávání informací o tom, kdo jsou jeho rodiče dítěte nelze nikdy předem s jistotou říci a je tedy třeba postupně tyto otázky zpracovávat a společně s dítětem je sdílet.

Schopnost náhradních nebiologických rodičů ať už jsou to pěstouni nebo osvojitelé zařídit to takto, je jedním z jejich nejdůležitějších ne-li prvořadých úkolů. Aby ho mohli splnit, potřebují k tomu nejen schopnosti a potřebují také odborné vedení a podporu.

V závěru příprav společně s každým párem diskutujeme nad jejich představami a o dítěti, kterému jsou schopni nabídnout rodinné zázemí a zpracováváme společně krátkou zprávu pro orgány sociálně právní ochrany dětí. Jsme v kontaktu se sociálními pracovníky pověřených obcí i s pracovišti náhradní rodinné péče krajských úřadů, kterým podáváme tuto zprávu zaměřenou na individuální podmínky té které rodiny a možnosti přijetí dítěte se specifickými potřebami.

Kontakty a vztahy navázané mezi lektorským týmem a účastníky příprav jsou východiskem pro další spolupráci a doprovázení při přijímání dítěte a hlavně po jeho příchodu do rodiny. Mezi další služby, které naše pracoviště poskytuje pěstounům a osvojitelům patří také konzultace při rozhodování o přijetí již konkrétního dítěte, úvahy nad rodinnou a sociální anamnézou, srovnávání s představami pěstounů a možnostmi jejich rodiny, a dětí, které už v rodině žijí. Pro zprostředkování náhledu na vlastní rodinnou situaci a podmínky, které dítěti je schopna nabídnout, využíváme při práci s rodinou především systemického přístupu.

Před měsícem jsme zahájili průběžné vzdělávání pěstounů, resp. setkávání rodičů a odborných pracovníků nad tématem dítě v pěstounské péči a jeho rodiče. Je to téma, které si sami účastníci vybrali jako první, chtějí se o něm dozvědět více a vzájemně si vyměňovat zkušenosti. Dotváří se tak ucelená nabídka služeb pro pěstounské rodiny, které nabízí jedno pracoviště od konzultací před podáním žádosti, přes odbornou přípravu k individuálnímu doprovázení a dalšímu vzdělávání.

Domníváme se, že odbornou podporu a doprovázení je třeba poskytnout nejen rodinám pěstounským, ale také rodičům, jejichž děti do pěstounské rodiny přicházejí a to především tehdy, kdy má dítě, nebo sourozenecká skupina přicházející do pěstounské rodiny, kontakty a vazby s rodiči a sourozenci.

Přechod dítěte z ústavní výchovy do pěstounské rodiny mění zcela zásadně situaci dítěte a znamená i velkou změnu pro rodiče, kteří ji nerozumí, mnohdy mají jen mlhavou představu o tom co se s jejich dítětem děje a především jsou nejistí do jakého prostředí, k jakým lidem jejich dítě jde. Uvědomit si pocity a prožívání rodičů v této situaci není obvyklým postupem těch, kteří o dítěti rozhodují a pak jsou zaskočení reakcí rodičů, mnohdy velmi dramatickou, která roztáčí kolotoč nedůvěry a konfliktů, jejichž důsledky trpí především dítě. I tady je nezbytná pomoc a doprovázení pro rodiče dítěte tak, aby porozuměli všemu, co se s jejich dítětem děje, mohli poznat osoby, které budou o jejich dítě pečovat a měli konkrétní informace o tom, jak bude probíhat jejich další kontakt s dítětem. Jistě není možné postupovat takto ve všech případech, jedná se tu o rodiče, kteří se o své děti zajímají a v trvalé péči o ně jim brání více faktorů, zejména špatné sociální podmínky nebo zdravotní stav.

Jistě si řada z nás vzpomene na medializovaný případ rodiny se čtyřmi dětmi, která nejdříve přišla o bydlení a pak byli děti umístěny v dětském domově a nejmladší holčička v kojeneckém ústavu. I když ji rodiče každý týden navštěvovali, pracovali a snažili se o návrat dětí, byla ona holčička předána do péče pěstounské rodiny. Ta chtěla přijmout dítě, které bude moci v budoucnu adoptovat a na jakékoliv kontakty s rodiči nebyla připravena a úporně se bránila. Úsilí, které rodiče i další instituce a organizace vyvinuly pro to, aby původní rodina mohla nadále žít společně, bylo marné, další život všech členů rodiny bude poznamenán.

Podobné případy nás vedly k tomu, že nabízíme své služby také rodinám, kde je nařízena u dětí ústavní výchova a je nutné pracovat na dalším vývoji a řešení situace dítěte a jeho rodiny.

Pro ilustraci jeden z příkladů:

před více než rokem jsme začali spolupracovat s pěstounskou i biologickou rodinou tříčlenné sourozenecké skupiny dětí ve věku 3,5 a 7 let. Rodiče těchto dětí přišli před třemi lety o bydlení, matka dětí sama požádala o jejich umístění do ústavní výchovy. Nejstarší chlapec byl v dětském domově vzdáleném 60 km od místa bydliště rodičů. Rodiče mladší děti navštěvovali téměř každý týden, společně vychovávali další dceru, které v té době bylo 6 měsíců, otec byl dlouhodobě bez práce, žili v podnájmu v jedné místnosti. V pěstounské rodině, která byla pro děti vybrána byly děti již dospělé, manželé byli otevření kontaktu rodičů s dětmi a krajský úřad proto rozhodl o přechodu dětí do péče pěstounů. Rodičům zprostředkoval kontakt s pěstouny, za účasti opatrovníka dětí pak bylo dohodnuto, že zpočátku budou styky dětí s rodiči probíhat naším pracovišti a to za účasti pěstounů. Děti měly vytvořeny vztahy s rodiči, byly zvyklé se s nimi vídat a chtěly se také setkávat se svoji nejmladší sestrou. Jedním z důležitých úkolů bylo, aby nedošlo ke konfliktu mezi rodiči a pěstouny, který by značně zkomplikoval jejich komunikace a vystavil děti situaci, která by komplikující jejich adaptaci v pěstounské rodině. První kontakt proběhl v říjnu loňského roku a bylo zřejmé, že rodiče mají stejný postoj k pěstounské péči jak ho všichni známe negativní, pramenící z ohrožení jejich rodičovské pozice a obav z budoucnosti. Postupně jsme se v rozhovorech s nimi dozvídali, že jim není vůbec jasný pojem pěstounská péče a že se domnívají, že po rozhodnutí soudu už se s dětmi nikdy neuvidí. Otec dětí byl sám vychováván několik let v pěstounské rodině, která ho však vrátila, se sourozenci, se od té doby, co odešli postupně z rodiny, neviděl, kde jsou neví. To, z čeho měli s matkou největší obavu bylo to, aby jeho děti nezažily to co on – pokud byly v dětském domově, měl špatnou, ale přeci jen jistotu.

Pochopení situace, vysvětlení a otevřenost ke komunikaci, postupně umožnilo rozhovory pěstounů a rodičů o dětech, jejich zdravotním stavu, adaptaci v novém prostředí, zájmech a školních výsledcích. Na začátku léta se kontakty už konaly

venku, bez naší přítomnosti. Na podzim se situace sice znovu zkomplikovala, nakonec se podařilo navázat komunikaci mezi pěstounka a matkou, obě se shodly na tom, že mají společný cíl aby děti dospěly ve zralé a vyrovnané osobnosti. Na tomto úkolu jsou schopny spolupracovat, obě je děti potřebují. Jejich cesta k cíli bude jistě ještě dlouhá a komplikovaná, ale důležité je, že se na ni vydaly společně. Mohlo to také celé být úplně jinak.

Za podstatné momenty, které přispěly k tomuto řešení považujeme:

- § bezesporu schopnosti pěstounů a jejich „rodičovskou zralost“
- § úzkou spoluprací mezi týmem lektorů příprav a pracovištěm náhradní rodinné péče krajského úřadu při výběru rodiny pro sourozeneckou skupinu,
- § práce na udržení vztahů a kontaktů dětí s rodiči od počátku, tedy od přechodu z dětského domova do pěstounské rodiny,
- § zprostředkování komunikace mezi pěstouny a rodiči a její další odborné vedení,
- § vytvoření neutrálního prostředí pro kontakty dětí, rodičů a pěstounů.

Snad i naše zkušenost může přispět k poznání, že je možný i jiný způsob, respektující zájmy a potřeby dítěte a je tedy nutné pracovat na rozvoji forem náhradní rodinné péče a příslušných odborných služeb.